

2017 İRAN CUMHURBAŞKANLIĞI SEÇİMLERİ

“Seçim Süreci, Hasan Ruhani'nin Zaferi
ve Gelecek Dört Yılı”

ANKASAM
ANKARA KRİZ VE SİYASET
ARAŞTIRMALARI MERKEZİ

COPYRIGHT © 2017

Bu yayının tüm hakları Ankara Kriz ve Siyaset Araştırmaları Merkezi'ne (ANKASAM) aittir. 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu uyarınca kaynak gösterilerek yapılacak makul alıntılar dışında ANKASAM'ın izni olmaksızın yayının tümünün veya bir kısmının elektronik veya mekanik (fotokopi, kayıt ve bilgi depolama, vd.) yollarla basımı, yayını, çoğaltılması veya dağıtımı yapılamaz. Bu çalışmada yer alan görüş ve değerlendirmeler yazarına ait olup, kurumsal olarak ANKASAM'ın resmi görüşünü yansıtmaz.

Yayın No: 5

Rapor No: 3

Birinci Baskı - 2017

Tasarım: Abdul Rahim QAYYUMİ, Sami BURGAZ

ANKASAM | ANKARA KRİZ VE SİYASET
ARAŞTIRMALARI MERKEZİ

Ehlibeyt Mah. Tekstilciler Cad. Sümer İş Merkezi
15/17 Balgat, ankaya – Ankara/Türkiye

Tel: +90 312 474 00 46

Faks: +90 312 474 00 45

E-posta: info@ankasam.org

2017 İRAN CUMHURBAŞKANLIĞI SEÇİMLERİ

“Seçim Süreci, Hasan Ruhani'nin Zaferi
ve Gelecek Dört Yılı”

Abdullah SAYIN
Bünyamin TANGÜNER
Mehmet ÜZÜM

Rapor No: 3
Mayıs 2017

İÇİNDEKİLER

TAKDİM | 7

GİRİŞ | 9

BİRİNCİ BÖLÜM: İRAN SİYASAL SİSTEMİ VE CUMHURBAŞKANLIĞI SEÇİM SÜRECİ

1. 1979 İRAN İSLAM DEVRİMİ VE DÜZENİN TESİSİ | 11
2. CUMHURBAŞKANLIĞI SEÇİMLERİ ÜZERİNDE ETKİLİ OLAN ANAYASAL KURUMLAR | 15
  - 2.1. Velayet-i Fakih | 15
  - 2.2. Anayasayı Koruma Konseyi (Şura-i Negahban-i Kanuni Esasi) | 18
3. CUMHURBAŞKANLIĞINA ADAY OLMA ŞARTLARI | 21
4. SİYASAL CENAHLAR VE TARİHÇELERİ | 23
  - 4.1. Usul Gerayan (Muhafazakârlar) | 25
  - 4.2. İslah Taleban (Reformistler) | 27
5. CUMHURBAŞKANI ADAYLARININ PROFİLLERİ | 29
  - 5.1. Hasan Ruhani | 29
  - 5.2. Seyyid İbrahim Reisi | 30
  - 5.3. Muhammed Bager Galibaf | 31
  - 5.4. İshak Cihangiri | 31
  - 5.5. Seyyid Mustafa Mir Selim | 32
  - 5.6. Seyyid Mustafa Haşimi Teba | 32

6. CUMHURBAŞKANLIĞI SEÇİMLERİNDE GERÇEKLEŞTİRİLEN İTTİFAKLAR VE ÖNE ÇIKAN ADAYLAR | 33

6.1. Hasan Ruhani ve İlimli-Reformist İttifakı | 34

6.2. Seyyid İbrahim Reisi (İslam İnkılâbı Güçleri Halk Cephesi) | 35

7. SİYASAL CENAHLARIN SEÇİM VAATLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ | 39

7.1. Muhafazakâr Cenah Adaylarının ve Seçim Vaatlerinin Değerlendirilmesi | 39

7.1.1. İbrahim Reisi | 40

7.1.2. Muhammed Bager Galibaf | 40

7.2. Reformist Cenahın Seçim Vaatlerinin Değerlendirilmesi | 41

8. BULGULAR | 43

İKİNCİ BÖLÜM: SEÇİM SONUÇLARI VE İKİNCİ RUHANİ DÖNEMİ

1. HASAN RUHANİ'NİN ZAFERİ VE İRAN'IN GELECEK DÖRT YILI | 45

2. ÖNÜMÜZDEKİ DÖRT YIL HASAN RUHANİ İÇİN NEDEN DAHA ZOR OLACAK? | 47

2.1. İç Politikadaki Beklentiler | 48

2.1.1. İşsizlik, Yabancı Yatırımların Artırılması ve Özel Sektörün Canlandırılması | 49

2.1.2. Turizm Gelirlerinin Artırılması ve İran'ın Dış Dünyaya Açılması | 50

2.1.3. Etnik, Mezhepsel ve Dini Azınlıklarla ilgili Reformlar | 50

2.1.4. Bireysel Haklar, Basın ve Düşünce Alanındaki Özgürlükler | 51

2.2. Dış Politikadaki Beklentiler | 52

SONUÇ | 55

KAYNAKÇA | 57

TAKDİM

---

19 Mayıs 2017 tarihinde gerçekleştirilen 12. İran Cumhurbaşkanlığı Seçimleri mevcut Cumhurbaşkanı Hasan Ruhani'nin seçim zaferiyle sonuçlanmıştır. Hasan Ruhani'nin ikinci dönem için seçilmesiyle beraber İran'ın iç ve dış politikasında nasıl bir değişim ve(ya) dönüşümün yaşanacağı sorusu gündemde ilk sırayı almıştır. Böylesi bir dönemde İran'ın seçimlerini tüm ayrıntılarıyla ele alan, ülkedeki siyasi cenahları, anayasal kurumları ve iç politik çekişmeleri geniş bir yelpaze içerisinde bizlere aktaran 2017 İran Cumhurbaşkanlığı Seçimleri raporumuzu Hasan Ruhani'nin iç ve dış politikada karşılaşacağı muhtemel zorlukları, ikinci dönemdeki önceliklerini, gelecek vizyonunu ve buna yönelik beklentileri ortaya koyan genişletilmiş versiyonuyla sizlere sunmaya karar verdik. Birinci bölümde İran siyasal sisteminin kapsamlı bir okumasıyla beraber İran seçimlerine giden süreci inceleme fırsatını bulacakken, ikinci bölümde Hasan Ruhani'nin iç ve dış politikadaki önceliklerini, zorluklarını ve geleceğe yönelik beklenti ve çözüm önerini inceleyecek ve bu sayede karşılaştırmalı bir analiz yapma fırsatını bulacaksınız. İlk döneminde seçim vaatlerini büyük ölçüde yerine getiremediği gerekçesiyle sert eleştirilere maruz kalan Cumhurbaşkanı Hasan Ruhani, ikinci döneminde yeni bölgesel risk ve tehditler ile karşı karşıya kalmakta ve bölge jeopolitiğinde giderek kıskaç içerisine alınan İran, Ruhani'nin iç ve dış politikada zorlu bir sınavdan geçeceğine dair işaretler vermektedir.

İran'ın yönetim anlayışının yanı sıra seçimler üzerinde etkili olan anayasal kurumların, ülkedeki siyasi cenahların, seçime giden sürecin, seçim sonrası Hasan Ruhani'nin iç ve dış politikada karşılaşacağı zorlukların ve

izleyeceği politikaların ayrıntılı bir şekilde anlatıldığı bu raporu bilgilerinize sunuyorum.

Çalışmada İnan y¼netim sistemine ve anayasal kurumlarına ağıklık getirilmiş ve bu sayede reformist lider Hasan Ruhani'nin ilk d¼rt yıllık iktidarı boyunca karşılaştığı ve bundan sonra karşılaşacağı muhtemel zorlukların kolayca anlaşılabilmesi amaçlanmıştır. Bunun yanı sıra çalışmada siyasi cenahların konumunun ağıklanması ve seçime giden s¼reçteki g¼ndem maddelerine yer verilmesi, Hasan Ruhani'nin iç politikada karşılaştığı ve bundan sonra karşılaşacağı sistematik zorluklara y¼nelik çıkarımlarda bulunmamızı sağlayacaktır.

ANKASAM tarafından yapılan bu çalışmanın literat¼re ¼nemli katkıda bulunacağı konusunda en ufak bir ř¼phemiz bulunmamaktadır.

ANKASAM ¼n¼m¼zdeki s¼reçte farklı alan ve disiplinlerdeki raporlarıyla fark yaratmaya devam edecektir.

Prof. Dr. Mehmet Seyfettin EROL
ANKASAM Başkanı

GİRİŞ

Hem bölgesel hem de küresel anlamda önemli bir ülke olan İran İslam Cumhuriyeti'nde 19 Mayıs 2017 tarihinde 12. Cumhurbaşkanlığı Seçimleri gerçekleştirilmiştir. Bu seçimler, şüphesiz küresel ve bölgesel siyasette İran'ın izleyeceği adımlar açısından da büyük bir önem arz etmektedir. Bu yüzden İran'daki 12. Cumhurbaşkanlığı Seçimleri bölgesel ve küresel güçler tarafından da yakından takip edilmiştir.

19 Mayıs 2017 tarihinde gerçekleştirilen İran Cumhurbaşkanlığı Seçimlerine giden sürecin ve seçim sonrası ikinci dönem için seçilen mevcut Cumhurbaşkanı Hasan Ruhani'nin iç ve dış politikada izleyeceği politikaların değerlendirildiği bu raporda, ilk olarak İran Anayasası'nda yer alan ve cumhurbaşkanlığı makamı üzerinde etkili olan siyasi kurumlara ve bu kurumların üstlendiği işlevlere değinilecektir. İran'ın iç ve dış siyaset felsefesinin daha iyi anlaşılabilmesi için kaynağını anayasadan alan bu kurumların, İran siyasi nizamının işleyişindeki etkisinin iyi bilinmesi gerektiği, bu kurumların sistem içindeki işleyiş ve gücüne vakıf olmanın İran iç siyasetinin de daha kolay anlaşılmasına imkân sağlayacağı düşünülmektedir. Akabinde İran'da cumhurbaşkanlığı seçimlerinde yarışacak olan reformist ve muhafazakâr kesimlerin genel bir tarihçesi ile mevcut adaylarının tanıtımı yapılacak ve ön plana çıkan adaylar üzerinden bu seçimlerle ilgili analizler paylaşılacaktır.

Çalışmanın ikinci bölümünde ise Hasan Ruhani'nin seçim zaferini ortaya koyan bir bakış açısıyla önümüzdeki dört yıllık iktidarı boyunca kendisini bekleyen güçlükler ve Ruhani'nin iç ve dış politikası İran siyasetinin mevcut zorlukları ve getirdiği sınırlılıklar çerçevesinde ele alınacaktır. Sonuç bölümünde ise Hasan Ruhani'nin iç ve dış politikadaki gelecek vizyonu resmedilecek ve nihayetinde İran'ın bölgede etkin bir güç olarak kalıp kalamayacağı sorusunun cevabı aranacaktır.

1. 1979 İRAN İSLAM DEVRİMİ VE DÜZENİN TESİSİ

İran İslam Devrimi'nin gerçekleştiği 1979 yılından sadece birkaç yıl önce Şah yönetimi İran'daki monarşinin 2500. yılını kutlamıştır. Şah Rıza Pehlevi, elinde bulundurduğu güce ve Batılı dostlarının verdiği desteğe son derece güvenmesine rağmen 1979 yılında ideolojisi ve sonuçları itibarıyla kendisinden öncekilere benzemeyen İslami bir devrim gerçekleşmiştir.¹ 1958 yılından bu yana Şah rejimi ile büyük bir mücadele içerisine girmiş olan Ayetullah Ruhullah Musevi Humeyni, 1 Şubat 1979 tarihinde son sürgün yeri olan Fransa'dan İran'a gelerek devrimin liderliğini yapmıştır.²

Ayetullah Humeyni, İran'a geldikten on gün sonra Şah yönetimi tamamen ortadan kaldırılmış; ancak ilk aşamada binlerce yıldır monarşi ile yönetilen İran için yeni bir yönetim sistemi kararlaştırılamamıştır. Şah yönetiminin ülkeyi terk etmesinin ardından ortaya çıkan siyasi, ekonomik ve sosyal karışıklıkları kısa sürede çözmek için harekete geçen Ayetullah Humeyni ise ilk olarak Mehdi Bazargan önderliğinde geçici bir hükümet oluşturmuştur.³ Bu hükümet bünyesinde daha çok İslami ve laik-liberal düşünceye sahip kişiler bulunmuş ve bu süreçte İran'da yeni kurulacak sistemin nasıl işleyeceği de

---

1 Ünal Gündoğan, *İran ve Ortadoğu*, Adres Yayınları, 1. Basım, Ankara 2010, s. 21.

2 “İmam Humeyni Ez Veladet Ta Rehlet/İmam Humeyni'nin Doğumundan Ölümüne”, *Ayetullah Ali Hamaney'in Kişisel İnternet Sayfası*, <http://farsi.khamenei.ir/FA/Imam/index.jsp>, (Erişim Tarihi: 18.04.2017).

3 Jean Pierre Digard-Bernard Hourcade-Yann Richard, *İran Der Kharn-i Bistom (20. Yüzyılda İran)*, çev. Abdolreza Huşeng Mehdi, Elborz Yayınları, Şemsi 1377/Miladi, Tahrân 1998, s. 219-220.

büyük bir tartışma konusu olarak güncelliğini korumuştur.

İran’da devrimin gerçekleşmesinde pay sahibi olan kesimler arasında yeni kurulacak sistem ve ilan edilecek anayasayla ilgili yoğun tartışmalar yaşanmıştır. Her kesim kendi düşüncelerinin ideal olduğunu savunmuş ve yeni kurulacak olan rejime kendi istekleri doğrultusunda şekil vermek istemiştir. İslami-liberal eğilimli olanlar kesimler ülkenin isminin “İran Cumhuriyeti” olmasını, demokratik kurumların varlığına, İslami hassasiyetlere özen gösterilmesi ve ruhani lidere sembolik bir görev verilmesi gerektiğini savunmuştur. Laik-liberal kesimler de ülkenin isminin “İran Cumhuriyeti” olması gerektiğini ancak demokratik-laik bir sistemin egemen olmasından yana düşüncelerini ortaya koymuştur. İran’da daha çok sol/sosyalist yapı olarak ön plana çıkan Tudeh, Fedayan-ı Halk ve Mücahidan-ı Halk taraftarları ise ülke için “Demokratik Cumhuriyet” ismini öngörmüş ve işçi-köylü önderliğinde yeni bir örgütlenmeye gidilmesi gerektiğini savunmuşlardır.⁴ Bu süreçte Ayetullah Humeynî ise yıllardır hem teorik olarak alt yapısını kurduğu hem de bunun için büyük bedeller ödeyerek mücadele ettiği İslami bir rejim oluşturmak istemiştir.

İran’da tüm bu tartışmaların yaşandığı bir dönemde toplumun çeşitli kesimleri arasında büyük ihtilaflar ortaya çıkmıştır. Bu yüzden tartışmaların ve siyasal karışıklıkların artmasına mahal vermeden yeni sistemin siyasal kurumları hızlı bir şekilde oluşturulmalı ve yönetim bir an önce görevine başlamalıydı. Bu tartışmaların son bulması için 1 Nisan 1979 tarihinde İran halkı referanduma giderek Ayetullah Humeynî ve taraftarlarının savunduğu “İran İslam Cumhuriyeti” fikrini %98 oranındaki “evet” oyu ile kabul etmiştir.⁵ Bu seçimlerin ardından anayasa taslağını hazırlamak üzere ağustos ayında Uzmanlar Meclisi (Meclis-i Hobregan) seçimleri yapılmış ve Ayetullah Humeynî’ye yakınlığıyla bilinen ve 73 kişiden oluşan bu heyet halk tarafından seçilmiştir.⁶

Uzmanlar Meclisi tarafından hazırlanan bu anayasa taslağı 175 maddeden oluşmuş, yeni oluşturulan taslak Ayetullah Humeynî’nin Velayet-i Fakih (Gaybette olan 12. İmam Muhammed b. Hasan el-Mehdi’nin yokluğundaki vekili) düşüncesi ile Mehdi Bazergan’ın Fransız Cumhuriyet Sistemi düşüncesini benimsemiştir. Yani bu taslak ile birlikte İran’da teokrasi ve demokrasi fikirlerinin karışımı olarak sunulan yeni bir sistem oluşturulmuştur. Anayasa’nın giriş bölümünde Allah’a, İlahi Adalet’e, Kuran’a, Hz. Muhammed’e, On İki İmam’a, Mehdi’nin gelişine ve Ayetullah Humeynî’nin Velayet-i Fakih düşüncesine olan sıkı bağlılık vurgulanmıştır. Gerçekleştirilen devrimin amacını da destekler bir nitelikte her türlü otoriter,

4 Gündoğan, a.g.e. s. 167-170.

5 “İran İslam Cumhuriyeti’nin Şekillenmesi”, *İmam Humeyni’nin Resmi İnternet Sayfası*, <https://goo.gl/iIsGtH>, (Erişim Tarihi: 19.04.2017).

6 Abrahamian Ervand, *Modern İran Tarihi*, çev. Dilek Şendil, Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul 2008, s. 213.

sömürgeci ve emperyalist düşünceye karşı ıkıldığının altı çizilmiştir. Rejimin lideri konumunda olan Ayetullah Humeynî için; “Büyük Fakih, Ruhani Lider, Devrim Rehberi, İslam Cumhuriyeti’nin Kurucusu, Ümmetin İmamı” gibi ifadeler kullanılmış, Ayetullah Humeynî’nin vefat edene kadar İslam İnkılâbı Rehberi olacağı kararlaştırılmıştır.⁷

---

7 Ervand, *a.g.e.* s. 214.

2. CUMHURBAŞKANLIĞI SEÇİMLERİ ÜZERİNDE ETKİLİ OLAN ANAYASAL KURUMLAR

2.1. Velayet-i Fakih

Ayetullah Humeynî tarafından Velayet-i Fakih teorisinin temelleri her ne kadar 1950 ve 1960'lı yıllarda oluşturulmaya başlanmış olsa da, gerek İran gerekse başta İslam Dünyası olmak üzere tüm dünya siyasi literatürüne 1979 İslam Devrimi'nden sonra kazandırılmıştır. Ayetullah Humeynî'nin teorisine göre devrimin ardından getirilen yönetim sisteminin en başındaki makam Velayet-i Fakih olarak belirlenmiştir.⁸ Bu makam, “Kayıp/Beklenen İmam” olarak bilinen 12. İmam Muhammed b. Hasan el-Mehdi'nin yokluğunda onun yerine İslam Ümmetini yönetecek, o gelene kadar bu makama vekillik edecek, onun görev ve yetkilerini kullanabilecek, adil, İslam dinine hâkim ve yetkin bir Fakih'in velayetine istinaden ortaya çıkarılmıştır.⁹

---

8 “Velayet-i Fakih Ez Didgah-i İmam Humeyni (İmam Humeyni'nin Bakış Açısından Velayet-i Fakih)”, <http://www.hawzah.net/fa/Article/View/4583>, (Erişim Tarihi: 19.04.2017).

9 Omid Pişger, “Tarif-i Velayet-i Fakih Ez Nazer-e Makam-i Muazzam-i Rehberi (Rehberlik Makamına Göre Velayet-i Fakih'in Tarifi)”, <https://goo.gl/SWjvw5>, (Erişim Tarihi: 19.04.2017).

Velayet-i Fakih inancının temellerine bakıldığında bu inancın Şii mezhebindeki “İmamet Teorisine” dayandığı görülmektedir.¹⁰ İmamet teorisine göre son peygamber olan Hz. Muhammed’in sadece ona özel olan Nübüvvet (Allah tarafından seçilmiş peygamberlik) makamı ile birlikte İmamet (liderlik/yöneticilik) görevi de bulunmaktadır. Hz. Muhammed’in vefatıyla birlikte Nübüvvet makamı sonlanmıştır. Yani Allah ile peygamberi arasındaki iletişim yolu olan “vahiy” artık kesilmiştir. Bu makam sadece Hz. Muhammed’e özeldir; ondan başkası da bu makamda bulunamaz ve bu görevi ifa edemez. Ancak Nübüvvet makamı ile birlikte Hz Muhammed’in İmamet yani İslam Ümmeti’ne liderlik/yol göstericilik görevi de vardır ve onun vefatı sonrası bu görev ümmetin geleceği için ihmal edilemeyecek bir mahiyettedir.

İmamet teorisine göre bu liderlik süreci, Hz. Muhammed’in Ehl-i Beyti (ev halkı) olarak Hz. Ali ile birlikte başlamış ve kayıp imam olan 12. İmam Muhammed b. Hasan el-Mehdi’ye kadar gelen bir imamet silsilesi ile devam etmiştir. Peygamber gibi imamın da kim olacağına halk karar veremez zira imam olan kişinin doğrudan Allah tarafından seçildiğine inanılmaktadır.¹¹ Hz. Muhammed’in vefatından sonra İslam Ümmetinin imamı olan kişi peygamberin nübüvvet makamı dışında onunla aynı özelliklere sahiptir. Peygamber gibi masum ve günahsızdır.

İslam Ümmeti, Hz. Muhammed’e nasıl itaat ediyorsa onun yokluğunda ümmeti idare ile görevli olan İmam’a da o şekilde itaat etmelidir. Ayetullah Humeyni’nin Velayet-i Fakih Teorisi de 12. İmam Muhammed b. Hasan el-Mehdi’nin çocuk yaşta gaybete çekilmesi ile onun yokluğunda ümmetin imametinin kimin elinde olacağı, buna imamet edecek kişinin nasıl bir kişiliğe sahip olması gerektiği, yetkilerinin nasıl belirleneceği vb. sorular çerçevesinde teorik bir zemine oturmuştur.¹²

İran’da 1970’lere kadar Merci-i Taklidler, (Müctehidlik seviyesine ulaşmış, fetva verebilen dini âlimler/önderler) Şîi siyaset teorileri ile ilgili çalışmalar yapmış, imamın gaybetine rağmen Şîiler için ideal yönetim biçimi üzerine teoriler geliştirmiş fakat Gaybet Dönemi’nde ulemanın, imamın devlet başkanlığı yetkisini de üstlenmesi gerektiğini ileri sürmemişlerdir.¹³ Ayetullah Humeyni ise geleneksel öğretilerin dışına çıkarak bu makamı yeniden yorumlamış, 1970’lerde Necef’te verdiği derslerde Velâyet-i Fakih anlayışını işlemiş ve diğer yetkilerde olduğu gibi ulemanın, imamın devlet başkanlığı yetkisini de üstlenmesi gerektiğini belirtmiştir. 1979 yılında İran’da gerçekleşen devrim ile birlikte de Velayet-i Fakih teorisi, tarihte ilk

10 “Nezam-e Emamet ve Velayet-i Fakih Berterin Nezam Est (İmamet Nizamı ve Velayet-i Fakih En İyi Nizamdır)”, <https://goo.gl/m1OnQU>, (Erişim Tarihi: 19.04.2017)

11 Abdullah Yeğin, *İran Siyasetini Anlama Kılavuzu*, SETA Yayınları, Ankara 2013, s. 52.

12 Mehmet Zeki İşcan, “İmamiye Şiasında Politik Bir Teori Olarak İmamet’in İmkanı”, *EKEV Akademisi Dergisi*, Sayı:10, 2002, s. 74-75.

13 Halil Işılak, “Merci-i Taklid-Velâyet-i Fakih Anlayışı ve Irak Şîiliği’nde Merci-i Taklidlerin Velâyet-İ Fakih Anlayışına Bakışı”, *International Journal of Science Culture and Sport*, Special Issue 3, July 2015, s. 394-395.

defa İnan İslam Cumhuriyeti'nde bir devlet sistemi haline gelmiş ve pratikte uygulanmaya başlanmıştır.

İnan Anayasası'nda Velayet-i Fakih makamının sistem içerisindeki görev ve yetkileri, varlığı ve gücü aşağıdaki maddelerle desteklenmektedir.¹⁴

Madde 5: Hz. Mehdi'nin gaybeti döneminde İnan İslam Cumhuriyeti'nde ümmetin imamlığı görevi; adil, takvalı, zamanın sorunlarını bilen, cesur, tedbirli, idareci bir fakihin uhdesindedir. Fakih bu görevi madde 107 gereğince üstlenir.

Madde 57: İnan İslam Cumhuriyeti'nde hâkimiyeti temsil eden organlar; yasama, yürütme ve yargı organlarından ibarettir. Bunlar doğrudan doğruya Rehber Veliyy-i Fakihin gözetimi altındadırlar. Bu organlar birbirlerinden bağımsızdırlar.

Madde 107: Halkın mutlak çoğunluğu tarafından mercilik ve rehberliğe kabul edilen yüksek merci; evrensel İnan İslami Devrimi'nin büyük önderi ve İnan İslam Cumhuriyeti'nin kurucusu Hz. Ayetullah-il Uzma İmam Humeyni'den sonra Rehber, halk tarafından seçilen bilirkişiler (Meclis-i Hobregan) tarafından tayin edilir. Bu bilirkişilerin seçtiği rehber, velyeti emirliği ve ondan kaynaklanan bütün sorumlulukları üstlenir.

Rehber kanunlar karşısında ülkenin diğer fertleriyle eşitir.

Madde 109: Rehber'de aranan şartlar ve vasıflar:

1. Fıkhnın çeşitli bölümlerinde fetva vermeye gerekli olan ilmi salahiyete sahip olmak,
2. İslm mmeti'nin Rehberliği için gerekli olan takva ve adalete sahip olmak,
3. Rehberlik için kfi derecede siyasi ve içtimai görüşü, tedbiri, cesareti, kudreti ve idareciliği bulunmak.

Eğer bu şartlara sahip birden fazla fakih olursa, fıkhi ve siyasi açıdan görüşü güçlü olan mukaddemdir (nceliklidir).

Madde 110: Rehberlik makamının vazife ve yetkileri:

1. Nizamın Maslahatını Belirleme Kurulu'na danışarak İslam Cumhuriyeti nizamının genel siyasetini belirlemek
2. Genel siyasetin tam olarak icrasına nezaret etmek
3. Referandum yapılmasını emretmek
4. Savaş, barış ve umumi seferberlik ilanı
5. Aşağıdaki makamların tayin, azil ve istifasının kabul yetkisi:
  - Anayasayı Koruma şurası'nın Fakihleri
  - Yargı organının en yüksek makamı/Yüksek Yargı Başkanı
  - İİC Radyo-TV Kurumu Başkanı

14 İnan İslam Cumhuriyeti Anayasası: 5, 57, 107, 109 ve 110. maddeler.

- Genelkurmay Başkanı
  - İslam İnkılâbı Muhafızları Ordusu'nun Başkomutanı
  - Silahlı Kuvvetlerin (asker ve emniyet güçleri) üst düzey komutanları
6. Yasama, yargı ve yürütme arasında olan ihtilafları gidermek ve bunların birbirleriyle olan bağlantılarını düzenlemek
  7. Normal yollardan halledilemeyen askeri sorunları halletmek
  8. Halk tarafından seçildikten sonra cumhurbaşkanının mazbatasını imzalamak (cumhurbaşkanlığına istekli olanların cumhurbaşkanlığı şartları yönünden yetkilerinin ilk dönemde rehberliğin onayından geçmesi gerekir)
  9. Cumhurbaşkanını azletmek
  10. Yargı organı başkanının teklifinden sonra İslami ölçüler çerçevesinde mahkûmların cezalarını affetmek ya da hafifletmek

İran Anayasası'nın 110. maddesinin 8. ve 9. bentlerinde de görüldüğü gibi Velayet-i Fakih makamını üstlenen Dini Rehber'in, cumhurbaşkanlığı seçimleri üzerindeki rolü kesin bir ifade ile belirtilmiştir. Bunu yanı sıra Velayet-i Fakih makamındaki kişi tüm İslam Âlemi'nin lideri olarak anılmaktadır ve Ayetullah Humeyni'den sonra günümüzde bu makamda Seyyid Ali Hamaney bulunmaktadır.

2.2. Anayasayı Koruma Konseyi (Şura-i Negahban-i Kanuni Esasi)

Anayasayı Koruma Konseyi, İran İslam Cumhuriyeti devlet sisteminin en önemli kurumlarından birisi olarak ele alınmaktadır. Birçok ülkede var olan Anayasa Mahkemesi'ne benzer niteliklerle oluşturulmuş bir kurum olan Anayasa Koruyucular Konseyi, İran siyasal sisteminde çok önemli bir yere sahiptir ve bu kurumun İran Parlamentosu tarafından çıkarılan kanunları onaylamaması durumunda bu kanunlar geçersiz sayılmaktadır.¹⁵ Anayasaya göre Konsey; anayasayı yorumlamak, İran İslam Cumhuriyeti Parlamentoda çıkarılan yasaların İslam'a ve hukuka uygunluğunu denetlemekle yükümlüdür.¹⁶

İran Anayasası'nın 91. ve 92. maddelerine göre, Anayasa Koruma Konseyi 12 kişiden oluşmaktadır ve bu kişilerin altısı doğrudan dini lider tarafından, çağın gereksinimlerinin farkında olan, adaletli Ulema ve Fakihlerden

15 "Aşina-yi ba Şura-yi Negahban/Anayasa Koruyucular Konseyi'ni Tanımak", *Anayasa Koruyucular Konseyi Resmi İnternet Sitesi*, <https://goo.gl/C5v8Ok>, (Erişim Tarihi: 20.04.2017).

16 "Vezife ve İhtiyarat-i Şura-yi Negahban der Nezam-e Cumhuri-ye İslami (İslam Cumhuriyeti Düzeninde Anayasa Koruyucular Konseyi'nin Görev ve Yetkileri)", *Fars Haber Ajansı*, <http://www.farsnews.com/newstext.php?nn=13940531001188>, (Erişim Tarihi: 20.04.2017).

seçilirken; diğer altısı yargı erki başkanı tarafından uzman ve Müslüman hukukçular arasından parlamentoya önerilir, parlamento tarafından altı yıllığına seçilir. Ancak bu seçimden üç yıl sonra, kura yöntemiyle aralarından her gruptan üç kişi (Fakihler ve Hukukçular) şuradan çıkar ve yerlerine yenileri seçilir.

İran Anayasası'nın 93. maddesine göre Anayasayı Koruma Konseyi'nin olmadığı bir durumda İran Parlamentosu'nun da kanuni olarak meşruiyeti yok sayılmaktadır. Ancak parlamentonun seçmiş olduğu altı hukukçu üye ile milletvekillerinin mazbatalarının verilmesi konusunun haricinde Parlamento ile Anayasayı Koruma Konseyi birbirine bağımlı iki kurum olarak varlığını sürdürmekte ve meşruyetlerini birbirlerinin varlığından almaktadırlar.

İran Anayasası'nın 99. maddesine göre Anayasayı Koruma Konseyi, parlamento, cumhurbaşkanlığı, Uzmanlar Konseyi (Meclis-i Hobregan) ile referandum seçimlerini ve bu seçimlere aday olanların anayasanın belirmiş olduğu şartlara uygunluğunu denetlemekle yükümlüdür.

Anayasayı Koruma Konseyi'nde herhangi bir konu ile ilgili kararlar oy çoğunluğu esasına göre alınmaktadır. Ancak bu konsey yasaları, "İslam'a ve anayasaya uygunluk" olmak üzere iki yönden incelemektedir. Kanunların İslam'a uygunluk açısından oylanmasında sadece fakihlerin oy kullanma hakkı vardır. Kanunların anayasaya uygunluk açısından değerlendirilmesinde ise konseyin oniki üyesi de oy kullanmaktadır. İran Anayasası'nın 98. maddesine göre kanunların yorumlanmasında Anayasayı Koruma Konseyi'nin görevidir ve alacağı kararlar ¾ çoğunluk esasına göre alınır.

İran Anayasası'nın 97. maddesine göre Anayasayı Koruma Konseyi uygun görmediği yasayı parlamentoya geri gönderebilmektedir. Parlamento ise Anayasayı Koruma Konseyi'nin talepleri doğrultusunda yasayı değiştirmekle görevlidir. Ancak parlamento çıkardığı bu kanunun ülkenin yararı için önemli olduğu hususunda ısrarcı olursa o zaman nihai kararı vermesi için kanunu "Düzenin Yararını Teşhis Konseyi"ne götürme hakkına sahiptir.

İran'da 19 Mayıs 2017 tarihinde gerçekleştirilecek olan 12. Cumhurbaşkanlığı Seçimleri için Anayasayı Koruma Konseyi toplam 1.636 aday arasından¹⁷ sadece 6 adayın cumhurbaşkanlığı seçimlerinde yarışmasına izin vermiştir. Seçimlere adaylık başvurusu döneminin en büyük sürprizi ise dini lider Ali Hamaney'in aylar önce seçimlerde aday olmaması yönünde tavsiyelerde bulunduğu eski cumhurbaşkanı Ahmedinejad'ın adaylığı olmuştur.¹⁸ Bu adaylık tüm İran halkında ve dünya medyasında şaşkınlığa neden olurken, Ahmedinejad daha sonra bu konuyla ilgili düzenlediği basın

17 "Cumhurbaşkanlığı Seçimlerine Kayıt Bütün Herkes için Açıktr", *BBC Farsi*, <http://www.bbc.com/persian/iran-features-39613902>, (Erişim Tarihi: 21.04.2017).

18 "İnkılap Rehberi'nin Ahmedinejad'a aday olmaması yönünde önemli tavsiyeleri", *Tasnim News*, <http://tn.ai/1196324>, (Erişim Tarihi: 21.04.2017).

toplantısında; "İslam İnkılâbı Lideri Ayetullah Ali Hamaney'e verdiği söze bağlı kalacağını ve kayıt yaptırmasının tek amacının, halkın ısrarına karşın yol arkadaşı Hamid Bekai'ye destek olmak" olduğunu ifade etmiştir.¹⁹ Ancak İçişleri Bakanlığı'nın 20 Nisan 2017 tarihi akşamı açıkladığı liste ile Ahmedinejad ve onun yardımcısı olan Hamid Bekayi'nin cumhurbaşkanlığı seçimleri için yapmış oldukları adaylık başvurularının Anayasayı Koruma Konseyi tarafından veto edildiği anlaşılmıştır.²⁰ Bu karar, İnan'da Velayet-i Fakih makamı ve Anayasayı Koruma Konseyi'nin sistem içerisindeki etkisini/gücünü gözler önüne sermektedir.

19 "Ahmedinejad: Sadece Bekayi'yi Himayet etmek için Kayıt Yaptırdım", *Mehr Haber Ajansı*, <https://goo.gl/IsY3dk>, (Erişim Tarihi: 21.04.2017).

20 "Anayasa Koruyucular Konseyi Cumhurbaşkanlığı Seçimleri İçin 6 Adaya Onay Verdi", *Namayende Haber Ajansı*, <https://goo.gl/ypt1fW>, (Erişim Tarihi: 23.04.2017).

3. CUMHURBAŞKANLIĞINA ADAY OLMA ŞARTLARI

İran İslam Cumhuriyeti Anayasası'nın 115. maddesi ve Cumhurbaşkanlığı Seçim Kanunu'nun 35. maddesine göre İran'da cumhurbaşkanlığı seçimleri için aday olacak kişiler aşağıdaki nitelikleri taşımalıdır:

1. İran İslam Cumhuriyeti vatandaşı olmak,
2. İran asıllı olmak,
3. İdare ve ihtiyat yeteneklerine sahip olmak,
4. Emanet ehli, takva sahibi ve örnek bir hayat sürmek,
5. İran İslam Cumhuriyeti'nin temel esaslarına ve resmi mezhebine (Şiiliğe) inanmak,

Cumhurbaşkanlığı seçimlerinde; parlamento seçimleri, İslami Şehir ve Köy Konseyleri seçimleri ve Uzmanlar Meclisi seçimlerindeki gibi yaş, eğitim vb. şartlar yer almamaktadır. Bu sebeple cumhurbaşkanlığı seçimleri için yukarıdaki şartları taşıyan herkes başvuruda bulunabilmektedir. Cumhurbaşkanlığı Seçim Kanunu'nun 37. maddesine göre, cumhurbaşkanlığı aday adaylığına başvuracak kişinin, seçimlere başvurmadan önce hâlihazırda yaptığı işten ya da görevden istifa etmesi gerekmektedir.²¹

Cumhurbaşkanlığına başvuruda bulunan aday adaylarının İran Anayasası'na ve İslami değerlere uygunluğu, daha önce de belirtildiği üzere Anayasayı Koruma Konseyi tarafından araştırılmaktadır. Konseyin yaptığı

---

21 "Cumhurbaşkanlığı Seçimlerinde Kimler Aday Olabilir?", *Tasnim News Haber Ajansı*, <http://tn.ai/1379167>, (Erişim Tarihi: 23.04.2017).

bu araştırmalar sonucunda, aday adayları arasından asıl adaylar belirlenip, İçişleri Bakanlığı aracılığıyla bu isimler halka ilan edilmektedir.

İran İslam Cumhuriyeti Anayasası ve Cumhurbaşkanlığı Seçim Kanunu'nda belirtilen maddelere bakıldığında, bu maddelerin çok genel bir şekilde yoruma açık olduğu ve elenen kişiler açısından da tartışmalı bir süreç ortaya çıkaracağı malumdur. Cumhurbaşkanı aday adayları ile Anayasayı Koruyuma Konseyi tarafından adaylıklarına izin verilenler arasında bir mukayese yapıldığında, 1980 seçimleri haricindeki hiçbir seçimde bu oranın %10'u geçmediği görülmektedir. Aşağıda verilen tabloda bu istatistik açık bir şekilde gözler önüne serilmiştir.²² Nitekim 2017 yılında yapılan seçimlerde de Konsey tarafından 1.636 aday arasından sadece 6 adayın yarışmasına izin verilmiştir.

Tablo. İran'da Cumhurbaşkanlığı Seçimleri

Yıl	Aday Adayı Sayısı	Konseyin Onayladığı Aday Sayısı	Onaylanan Adayların Toplam Başvuruya Oranı
1980	124	96	77.41%
1981 (1)	71	4	5.63%
1982 (2)	46	4	8.69%
1985	50	3	6.0%
1989	79	2	2.53%
1993	128	4	3.12%
1997	238	4	1.68%
2001	814	10	1.23%
2005	1014	8	0.79%
2009	475	4	0.84%
2013	686	8	1.1%

²² Serhan Afacan, "İran'da Cumhurbaşkanlığı Seçimleri ve Anayasayı Koruyucular Konseyi", *İran Araştırmaları Merkezi*, <https://www.iramcenter.org/gundem/gorus/iranda-cumhurbaşkanligi-secimleri-anayasayi-koruyucular-konseyi/>, (Erişim Tarihi: 23.04.2017).

4. SİYASAL CENAHLAR VE TARİHÇELERİ

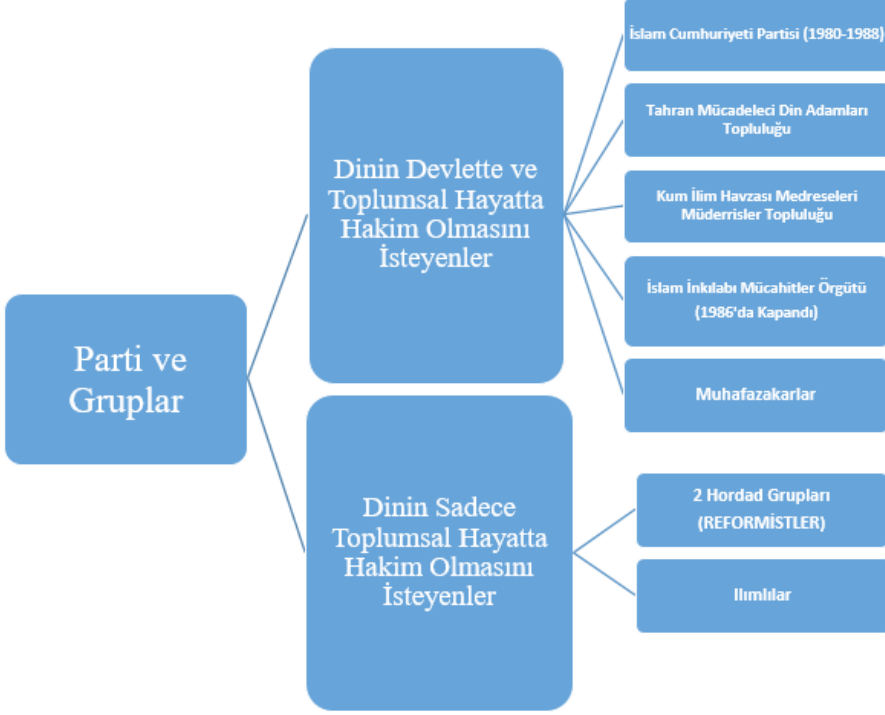

İran'da siyasal örgütlenmeler 1906 yılında Meşrutiyetin ilanı öncesinde ortaya çıkmış ancak bu yapılanmalar gerçek anlamda Meşrutiyet sonrasında faaliyet alanı kazanmışlardır. İran'da bu dönemde gelişen siyasal fikir ve yapılanmalarda, Batı'daki fikir akımları ile Osmanlı'da yaşanan ıslahat ve meşrutiyet hareketleri etkili olmuştur. Şah döneminde siyasi hareketlerin etkili olmasına izin verilmemiş ve birçoğu çalışmalarını gizli bir şekilde devam ettirmiştir. 1941 yılında Rıza Şah'ın tahttan indirilip yerine oğlu Muhammed Rıza Şah'ın gelmesi ile birlikte İran'da siyasal yapılanmalar için kısmen de olsa özgür bir ortam oluşmuştur.

Bu dönemde ana akım olarak değerlendirilebilecek "Milliyetçi", "İslamcı" ve "Marksist" cepheler ortaya çıkmış ancak bu süreç çok uzun sürmemiş ve 19 Ağustos 1953 tarihinde Başbakan Muhammed Musaddık'a yapılan darbe ile siyasal yapılanmalar etkilerini tekrar yitirmişlerdir. Bu dönemden sonra İran'da siyasal yapılanmalar meşru olarak faaliyet gösterememişler ve bu durum İran İslam Devrimi'nin gerçekleştiği 1979 yılının arifesine kadar devam etmiştir. Uzun yıllar gizli bir şekilde faaliyetlerini yürütmeye çalışan bu grupların dayanışması ile birlikte 1979 yılında devrim gerçekleştirilmiştir. Sonraki yıllarda ise bu gruplardan Marksist çizgide olanlar sistem içerisinde devam etme imkânı bulamazken, diğerleri hiziplere ayrılarak çeşitli siyasal cepheler olarak devam etmişlerdir.

İran'da var olan siyasal cenahlar genel hatları ile değerlendirildiğinde, din ve mezhebin devlet kademelerinde ve sosyal hayattaki rolüne bakış açlarına

göre iki farklı sınıfa ayrıldığı görülmektedir. Bu sınıflandırma aşağıdaki şekilde kategorize edilmektedir.²³

İslam İnkılâbı'nın ardından siyasal faaliyetlerine devam eden bu cepheler, en temelde “reformistler ve muhafazakârlar” olarak sınıflandırılabilirler. Burada dikkat edilmesi gereken nokta ise İran'da siyasal yaşamın resmi anlamda siyasal partiler üzerinden değil bu cepheler üzerinden yürütülüyor olmasıdır. Özünde siyasal amaçlara dayanan bu yapıları siyasal partilerden ayıran temel özellik ise cephelerin çoğunlukla belirli bir süre için bir araya gelen benzer toplumsal bileşenlerden oluşmasıdır. Çeşitli dönemlerde oluşturulan cepheler bu anlamda bir ‘ittifak’ zemini olarak da düşünülebilirler.²⁴

Devrim sonrası siyasi sürecin ana unsurlarından olan siyasi cenahların ele alındığı bu bölümde 19 Mayıs 2017 tarihinde yapılacak cumhurbaşkanlığı seçimlerinde yarışacak iki ana akım olan reformist ve muhafazakâr cenahlara ve tarihsel gelişimlerine yer verilecektir.

23 Tebyin Stratejik Araştırmalar Merkezi (انديشكده راهبردی تبیین), *İran İslam Cumhuriyeti'ndeki Siyasal Hareketleri Tanıma Kılavuzu*, 2. Baskı, Tahran/İran, Ekim 2012.

24 Mehmet Koç, “İran Cumhurbaşkanlığı Seçimleri ve İslam Devrimi Güçleri Halk Cephesi”, *İran Araştırma Merkezi*, <https://www.irancenter.org/gundem/gorus/iran-cumhurbaskanligi-secimleri-islam-devrimi-halk-gucleri-cephesi/>, (Erişim Tarihi: 24.04.2017).

4.1. Usul Gerayan (Muhafazakârlar)

Muhafazakâr Hareket, İslam ve İslam İnkılâbı Hükümeti'nin değerlerine, İmam Humeyni'nin çizmiş olduğu Velayet-i Fakih ve Rehberlik makamına sahip çıkan ve bunu savunan siyasi bir oluşumdur. Siyasal bir oluşum olarak "Muhafazakâr Hareket" mefhumu İran'da 1997 yılında gerçekleşen cumhurbaşkanlığı seçimlerinde reformistlerin Hatemi liderliğinde iktidara gelmesi, 2 Hordad (23 Mayıs) 1997 sonucunda kullanılmaya başlanmıştır.

Muhafazakâr kanat, 2003 yılında parlamento seçimlerinde büyük bir başarı elde etmiştir. Bu başarılarının ardından 2005 yılında yapılan cumhurbaşkanlığı seçimlerinde Ahmedinejad ile birlikte bu seçimleri de kazanmış ve İran siyasetinde önemli bir konuma ulaşmıştır. 2005 seçimlerinin ardından büyük bir ivme yakalayan muhafazakâr siyaset, ilerleyen yıllarda kendi aralarında bazı gruplara ayrılmıştır. Bunlar: Geleneksel muhafazakârlar, değişimi destekleyenler, devlet nizamını destekleyenler, bağımsızlar vb. olarak sınıflandırılabilir.

Muhafazakârlığın Temel Düşünce Sistemi

1. İnsan ve toplum hayatının idaresi için, İslam dininin hâkim olduğu bir düzene inanmak,
2. Rehberliğin meşruiyetinin ve kanunların toplumda hâkim olması,
3. Adaletli olmak; fakirlik ve yolsuzlukla mücadele etmek,
4. Toplum içerisinde maneviyat, basiret ve marifet sahibi olmak,
5. İslam'ın izzetini korumak ve bağımsızlığı istemek,
6. Sorumluların mütevazı yaşaması,
7. Örnek bir İslami toplum oluşturmak ve dünyada adaletin yerleşmesi ve yayılması için çalışmak.

Muhafazakâr Cenahın Sınıflandırılması

Geleneksel Muhafazakârlar (Usul Gerayan-i Sunneti)

Bu gruba mensup olanlar, muhafazakâr dernekler, vakıflar ve siyasal yapılanmalardan oluşmaktadır. Geleneksel muhafazakârlar geçmiş yıllarda; "sağcı, muhafazakâr, Mücadeleci Din Adamları Topluluğu (Camie-yi Ruhaniyet-i Mubarez) ve onun teşkilatları, İmam ve Rehberlik Çizgisinin Takipçileri (Pirevan-i Hat-ti İmam ve Rehber), İslam İnkılâbı Kuvvetleri Koordinasyon Birliği (Şura-i Hemahnegi Niruha-i İnkılab-i İslami), İslami İran'ı Kalkındırma Birliği (Abadgeran-i İran-i İslami)" isimleri ile seçimlerde yer almışlardır.

Bu gruplardan karar alma mekanizması olarak en önemlileri ise şunlardır: "Tahran Mücadeleci Din Adamları Topluluğu (Camie-yi Ruhaniyet-i Mubarez Tehran), İslam Koalisyonu Partisi (Cemiyet-i Mu'telif-e-i İslami),

İslami Toplum Mühendisleri (Camie-yi İslami Muhendisiyyun) ve Tahran İslami Esnaf ve Ticaret Encümenleri (Encumenha-i İslami Esnaf ve Bazar-ı Tehran)".

Bu gruptaki en önemli isimler ise; Ali Ekber Natık Nuri, Muhammed Rıza Bahoner, Habibullah Askerevladı'dır.

Devlet Nizamını Destekleyen Muhafazakârlar

Devlet Nizamını Destekleyen Muhafazakarlar: "Şehir Meclisi Kalkındırma İttifakı, Genç Hizmetçiler Topluluğu, Hizmetin Hoş Kokusu (Rayeha-ye Hoş Hidmet)" ve Ahmedinejad'ı destekleyen bazı gruplardan oluşmaktadır. Önde gelen şahsiyetler ise; "Mühendis Mehdi Çemran, Sadık Mahsuli, Haydar Mosellahi, Mehrdad Bezirpaş" vb. günümüzde İran siyasi arenasında yer alan bu grup İslam İnkılâbı Devamlılığı Cephesi (Cebhe-ye Payidari-yi İnkılab-i İslami) ismi ile faaliyetlerine devam etmektedir.

Yukarıda ismi geçen bu üç grup, 2005 yılında yapılan cumhurbaşkanlığı seçimlerinde Ahmedinejad'ı desteklemek için Muhafazakâr Birlik Cephesi'ni (Cebhe-ye Muttehid-i Usul Gerayan) oluşturmuş ve seçimleri kazanmışlardır. Bu cephe, 2007 yılındaki sekizinci parlamento seçimlerine de aynı isim ile girmiş ve oyların çoğunluğunu elde etmiştir.

Değişimi Destekleyen Muhafazakârlar

Bu gruba mensup olanlar şunlardır: "İslami İran'ı Kalkındırma Birliği, İslam İnkılâbı Fedakârlar Cephesi ve İslami Şura Meclisi Azınlık Bloğu'ndan" bazılarıdır.

Bu grupta etkili olan siyasi simalar ise şunlardır: "Ali Reza Zakani, Hüseyin Fedayi, Ahmet Tevekkoli ve İlyas Naderan".

Bağımsız Muhafazakârlar

7. Meclis'te çoğunluğu oluşturan bloktan bazı milletvekillerini kapsayan bu cenah 2007 yılında "Eleştirel Muhafazakârlar" veya "7. Meclis'in Bağımsız Muhafazakârları" ismi ile tanınmışlardır.

Bu grubun en önemli siyasi isimleri şunlardır; Muhammed Hoşçehre, İmad Efrug, Said Ebutalib, Hasan Subhani, Mahmud Muhammedi, Hadi Rabbani vb.

Bağımsız Meclis Muhafazakârları; "Reformcu Muhafazakârlar (Muhammed Bager Galibaf), Milli Birlik Cephesi (Mohsen Rezai), Bağımsız Hizmet Edenler (Emiri), Yeşil Parti (Omidvar Rezai) vb. ile birlikte 8. Meclis'te (2007) sandalyelerin büyük çoğunluğunu elde etmiştir.

4.2. Islah Taleban (Reformistler)

İran-İrak Savaşı'nın sona ermesi, İmam Humeyni'nin vefatı ve yeni dini liderin seçilmesiyle birlikte İran, ekonomik ve sanayi alanlarında “yeniden Yapılanma” sürecine girmiştir. Bu dönemde yeni siyasi ve fikri yapılanmalar da ortaya çıkmaya başlamış, geleneksel muhafazakâr çizgiden kopmalar yaşanmış ve sistemin radikal söylemlerinin aksine, sistemi dönüştürecek daha ılımlı fikirler ve siyasetçiler ortaya çıkmıştır. Bunun neticesinde İran'da reformcu olarak adlandırılan fikri bir oluşum şekil almaya başlamış ve bu düşünce yapısı Haşimi Rafsancani'nin hükümeti döneminde siyasi alanda da kendini göstermeye başlamıştır. Rafsancani döneminde etkisini göstermeye başlayan bu reformcu siyaset, 2 Hordad (23 Mayıs) 1997 yılında Seyyid Muhammed Hatemi'nin cumhurbaşkanı seçilmesiyle birlikte siyasi alanda giderek güçlenmiş ve bu tarihten sonra “2 Hordad” ismi ile anılmaya başlanmıştır.

Reformist Cenahın Temel Düşünce Sistemi

1. Birliktelik ve eşitlik ilkesi; kimsenin kimseden üstün olmadığı bir toplumsal yaşamdır.
2. Rıza ilkesi; güç, meşruiyetini halkın rızasından almaktadır.
3. Kanunilik ilkesi; insanların kanun önünde eşit sayıldıkları bir düzendir.
4. Halkın hâkimiyeti ilkesi; yönetimin meşruiyetini ilahi bir kaynaktan değil halktan alması gerektiği düşüncesidir.

2 Hordad Cephesi, reform söylemi ile birlikte temel manada “klasik, ılımlı ve radikal” olarak sınıflandırılabilir 18 farklı gruptan oluşmaktadır.

Reformist Cenahın Sınıflandırılması

Geleneksel Reformistler (Islah Taleban-1 Sunneti)

Bu hareket, İslam İnkılâbı'nın ilk 10 yılında Mir Hüseyin Musevi dönemi meclis ve hükümetin çoğunluğunu oluşturan klasik sol harekettir. Aynı zamanda Muhammed Hatemi dönemi hükümetinin bir kısmı da bu görüşe mensup kişilerden oluşmuştur. Bu cenah, Velayet-i Fakih makamını demokratik ve anayasal çizgiye sahip bir kurumsal çerçevede görmektedir. Bu hareketin sosyal alandaki kalesini, şehirlerin mahrumiyet içerisinde yaşayan kesimleri ile kırsal alanlardaki kesimler oluşturmaktadır.

ılımlı Reformistler (Islah Taleban-1 Miyane)

İslam İnkılâbı'nın ilk yıllarında Haşimi Rafsancani'ye yakın olan sağ ve sol gruplardan oluşan bu cenah, Rafsancani'nin ikinci dönemindeki 5. Meclis'te “Onarım Partisi” ismi ile yer almıştır. Ancak bu grup 6. Meclis'te radikal reformculardan darbe yemiş ve 10. Meclis'e kadar varlıklarını zayıf bir şekilde devam ettirmiştir.

İlimli reformistlerin diğeri bir kolu da "İtidal ve Kalkınma Partisi"dir. 2001 yılından itibaren varlıklarını devam ettiren ve Hasan Ruhani'nde içinde yer aldığı bu grup geçtiğimiz yıl gerçekleştirilen 10. dönem parlamento ve 5. dönem Uzmanlar Meclisi seçimlerinde de büyük bir başarı elde etmiştir. Düşüncelerinin temelinde Velayet-i Fakih makamının demokratik ve anayasal çizgiye sahip bir kurumsal çerçevede tesisi ve sistematize edilmesi yer almaktadır.

İdeolojik olarak geleneksel ve liberal bir çizgiye sahiptir. İktisadi anlamda serbest piyasa ekonomisiyle birlikte gelişim ve kalkınma odaklı bir modeli savunmaktadırlar. Bu grubun sosyal alandaki kalesini ise orta sınıf tarafından oluşturmaktadır.

Radikal Reformistler (İslah Taleban-ı Radikal)

Klasik sol hareketten ayrılan bu grup, 1990'lı yıllarda "siyasi aydınlar" olarak ortaya çıkmıştır. Bu grubun liderliğini 1997 Cumhurbaşkanlığı Seçimlerinden sonra Muhammed Hatemi üstlenmiştir. Bu grup; Velayet-i Fakih makamını, sadece bir kontrol mekanizması olarak görmekte ve bu makamın sembolik olarak bulunması gerektiğine inanmaktadır. İdeolojik olarak seküler bir yapıya sahip olan radikal reformistler, dinin siyasi alandan ayrılması gerektiğini savunmaktadır.

İktisadi yönden özelleştirme taraftarı olan Radikal Reformistler, siyasal olarak liberal demokrasi modelini benimsemektedir. Uluslararası alanda hâkim olan bu görüşün kabul edilmesi ve bununla bütünleşmenin gerektiğini savunmaktadırlar. Sosyal alandaki kalesini, üniversiteler ve aydın sınıfının oluşturduğu bu cenahın siyasal alandaki en önemli oluşumları, İslam İnkılâbı Mücahitleri Örgütü (Sazeman-i Mücahidin-i İnkılab-i İslami) ve Katılım Partisi (Hizb-i Moşareket)'dir.

5. CUMHURBAŞKANLIĞI ADAYLARININ PROFİLLERİ

5.1. Hasan Ruhani

Hasan Ruhani, 1948 yılında Semnan şehrinin merkezi olan Sorge'de dünyaya gelmiştir. İlkokulu bitirdikten sonra babasının isteği ve kendi kararı üzerine, dini ilimlerde ortaöğrenimini almak için Semnan İlim Havzası'na gitmiştir. 13 yaşında iken İran'ın dini eğitim merkezi olan Kum kentine gitmiş ve orada klasik medrese eğitimi almıştır. Dini eğitiminin yanında İran'da Tahran Üniversitesi'nde 1969 yılında hukuk eğitimine başlamış, 1972 yılında mezun olmuştur. Ardından 1979 yılında İngiltere'ye gidip Glasgow Caledonian Üniversitesi'nde Hukuk Sosyolojisi alanında 1995 yılında yüksek lisans, 1999 yılında ise doktora derecesini almıştır.²⁵

Genç yaşlarında Ayetullah Humeyni'nin takipçilerinden olan Hasan Ruhani, Ayetullah Humeyniyle ilk olarak 1963 yılında tanışmıştır. Şah aleyhinde gösteriler ve konuşmalar yapan Hasan Ruhani, Şah yönetiminin istihbarat örgütü olan SAVAK tarafından uzun bir süre izlenmiştir. Daha sonra yurt dışına giderek burada bulunan İranlı öğrencileri örgütlemiştir. 1979 İran İslam Devrimi'ne kadar Humeyni'nin takipçisi olmuştur.²⁶

1979 İran İslam Devrimi sonrası devrimin ön saflarında bulunan Hasan

---

25 "Hasan Ruhani'nin Biyografisi", *Hemşehri Online*, <http://hamshahronline.ir/details/85337/Iran/politics>, 23/04/2017.

26 "Hasan Ruhani kimdir?", <http://hassan-rouhani.info/index.php/hassan-fereydoon-rouhani>, 23/04/2017.

Ruhani, İran-İrak Savaşı'nda Savaş Komuta Konseyi Başkan Yardımcısı olarak görev almıştır. Hasan Ruhani 1980-2000 yılları arasında beş dönem milletvekili olarak Parlamento'da bulunmuştur. 1990 yılından sonra Milli Güvenlik Yüksek Kurulu üyeliği ve Düzenin Yararını Teşhis Konseyi'nde Stratejik Araştırmalar Merkezi'nin başkanlığı görevini yürütmüştür. 1999 yılında Uzmanlar Meclisi'nin Semnan temsilcisi, daha sonraki dönemde ise Tahran temsilcisi olarak bu mecliste yer almıştır. 2003-2005 yılları arasında “Nükleer Görüşmeler” konusunda baş müzakereci unvanı ile görev yapan Hasan Ruhani, 2013 Cumhurbaşkanlığı Seçimlerinde İran İslam Cumhuriyeti'nin 7. cumhurbaşkanı olarak seçilmiştir.²⁷ Hasan Ruhani ılımlı-reformist ittifakının cumhurbaşkanı adayı olarak seçimlerde yarışmıştır.

5.2. Seyyid İbrahim Reisi

Huccet-ul İslam Seyyid İbrahim Reisi, 1960 yılında Meşhed'de dindar bir ailede dünyaya gelmiştir. 15 yaşına kadar Meşhed İlim Havzası'nda eğitim görmüş ve daha sonra dini eğitimini almak için Kum'a gitmiştir. Devrimin gerçekleştiği esnada Kum'da eğitim gören Seyyid İbrahim Reisi, devrimden 2 yıl sonra Kerec Devrim Savcı Yardımcılığı görevine atanmış ve bu görevinden çok kısa bir süre sonra Kerec Devrim Başsavcısı olmuştur. Aynı yıl Hemedan Başsavcılığı görevini de üstlenen İbrahim Reisi, 1982-1985 yılları arasında bu görevi yürütmüştür. İbrahim Reisi, daha sonra 1986 yılında Tahran Devrim Savcısı Vekilliği'ne atanmıştır. Sonrasında Ayetullah Humeyni, İbrahim Reisi'yi Kermanşah, Loristan ve Semnan eyaletlerindeki bazı sosyal sorunları çözüme kavuşturması için görevlendirmiştir.

Ayetullah Ali Hamaney'in dini lider olmasından sonra, Ayetullah Yazdi'nin kararı ile Tahran Bölgesi Yargı Erki Başkanı olarak atanmış ve 5 yıl boyunca bu görevi yerine getirmiştir. 2004-2014 yılları arasında İran Yargı Erki Başkan Yardımcılığı, 2014-2015 yılları arasında ise İran Yargı Erki Başkanlığı görevini üstlenmiştir. Dini lider Ali Hamaney'in görevlendirmesi ile Din Adamları Özel Mahkemesi Başsavcılığı ve 2015 yılında yine dini lider Ali Hamaney'in görevlendirmesi ile İran'ın en önemli vakfı olan Astan-i Kudsi Rezevi'nin başına getirilmiştir.

Huccet-ul İslam Seyyid İbrahim Reisi, 2006 yılında Kum İlim Havzası'ndaki Medrese Camiası ve Güney Horasan eyaletinin seçkinleri tarafından 4. Uzmanlar Meclisi üyeliği için aday gösterilmiş ve halkın %80'inden fazlasının oyunu alarak seçilmiştir.²⁸ Huccet-ul İslam Seyyid İbrahim Reisi muhafazakâr kanadın daha güçlü bir aday ile seçimlerde yarışabilmesi için oluşturulan İslam İnkılâbı Güçleri Halk Cephesi (*Cebhe-i*

27 “Doktor Hasan Ruhani'nin Hayatı”, *Hasan Ruhani'nin Resmi İnternet Sayfası*, <http://rouhani.ir/zendeginame.php#samples/docs/1>, (Erişim Tarihi: 23.04.2017).

28 “Hayat Hikayesi”, *Seyyid İbrahim Reisi'nin Resmi İnternet Sayfası*, <http://raisi.ir/page/biography>, (Erişim Tarihi: 23.04.2017).

Merdomi-yi Niruha-yi İnkılabi-yi İslami)'nin cumhurbaşkanı adayı olarak seçimlerde yarışmıştır.

2017 Cumhurbaşkanlığı Seçimleri için rejime yakın olan birçok kesim Seyyid İbrahim Reisi ile ilgili olumlu söylem ve haberlere yer vermiştir. Bundan dolayı İbrahim Reisi seçimlerde mevcut cumhurbaşkanı olan Hasan Ruhani'nin karşısındaki en önemli rakip olarak yerini almıştır.

5.3. Muhammed Bager Galibaf

Muhammed Bager Galibaf, 1961 yılının Ağustos ayında Horasan Razevi eyaletinin yönetim merkezi olan Meşhed şehrinde, dindar bir ailenin evladı olarak dünyaya gelmiştir. Siyasi coğrafya alanında doktorasını tamamlayan Galibaf, Tahran Üniversitesi Coğrafya Fakültesi'nde öğretim görevlisi olarak görev yapmıştır. 2005 yılında Tahran Belediye Başkanı olan Ahmedinejad'ın cumhurbaşkanı seçilmesinin ardından Galibaf, Tahran Belediye Başkanı olmuştur. 2008 yılında Dünya Belediyeler Birliği tarafında dünyanın 8. en iyi belediye başkanı seçilmiştir. Muhammed Bager Galibaf bunun yanı sıra Devrim Muhafızları Ordusu Hava Kuvvetleri Komutanlığı ile İran Polis Teşkilatı Başkanlığı görevlerinde de bulunmuştur.²⁹ 2005, 2009, 2013 yıllarındaki cumhurbaşkanlığı seçimlerinde aday olmuş ancak bu seçimlerde herhangi bir başarı elde edememiştir.³⁰ Muhafazakâr Muhammed Bager Galibaf, 2017 yılı seçimlerinde cumhurbaşkanlığına adaylığını açıklamış fakat seçime birkaç gün kala Reisi'nin lehine seçimlerden çekilmiştir.

5.4. İshak Cihangiri

İshak Cihangiri, 1957 yılında Hormozgah eyaletinin Kuhşah bölgesinde dünyaya gelmiştir. Üniversite eğitimini Kerman eyaletinde fizik alanında tamamlayan Cihangiri, yüksek lisans eğitimini mühendislik alanında yapmıştır. İslam İnkılâbı'ndan hemen sonra Ciruft eyaletinde Şehir Onarım ve Yapılandırma Müdürü olarak görev ve 3. dönem parlamento seçimlerinde yine bu bölgenin vekili olarak Parlamento'ya girmiştir. İran'da tanınan bir siyasetçi olan Cihangiri, Yapım ve Onarım Parti'sinin de kurucu üyelerinden birisi olmuştur. Haşimi Rafsancani'nin cumhurbaşkanı olduğu dönemde İshak Cihangiri, İsfahan Valisi olarak görevlendirilmiştir. İran'ın tanındık reformist simalarından olan Hatemi döneminde oluşturulan 5. hükümette Sanayi ve Maden Bakanı olarak görev yapmıştır.³¹ 2013 yılından bu yana Cumhurbaşkanı Hasan Ruhani'nin birinci yardımcılık görevini üstlenen İshak Cihangiri, 2017 yılı seçimlerinde cumhurbaşkanlığı adaylığını açıklamış

29 "Muhammed Bager Galibaf", *Tasnim Haber Ajansı*, <https://goo.gl/VXpGXH>, (Erişim Tarihi: 23.04.2017).

30 "Biyografi", *Muhammed Bager Galibaf'ın Resmi İnternet Sitesi*, <http://ghalibaf.ir/page/biography>, (Erişim Tarihi: 23.04.2017).

31 "İshak Cihangiri'nin Biyografisi", *Hemşehri Online*, <http://hamshahrionline.ir/details/225966>, (Erişim Tarihi: 23.04.2017).

fakat daha sonra Hasan Ruhani'nin lehine seçim yarışından çekilmiştir.

5.5. Seyyid Mustafa Mir Selim

Seyyid Mustafa Mir Selim, 1947 yılında Tahran'da muhafazakar bir ailede dünyaya gelmiştir. Fransa'da makine mühendisliği alanında yüksek lisansını tamamlamıştır. 1988-1992 yılları arasında (Haşimi Rafsancani Hükümeti döneminde) cumhurbaşkanı yardımcılığı yapmıştır. Daha sonra 1992-1996 yılları arasında Kültür ve İslami İrşad Bakanı olarak görev yapmıştır. Mustafa Mir Selim bunun yanı sıra birçok devlet görevinde de bulunmuştur.

İslami Koalisyon Partisi'nin Merkez Konseyi Başkanlığı yapan Seyyid Mustafa Mir Selim aynı zamanda 1996 yılından bu yana Düzenin Yararını Teşhis Konseyi üyesidir. 2017 Cumhurbaşkanlığı Seçimlerine “dürüstlük ve doğruluk” sloganı³² ile katılan Seyyid Mustafa Mir Selim, İslami Koalisyon Partisi'nin cumhurbaşkanı adayı olarak seçimlerde yarışmıştır.³³

5.6. Seyyid Mustafa Haşimi Teba

Seyyid Mustafa Haşimi Teba, 1946 yılında İsfahan şehrinde dünyaya gelmiştir. Muhammed Cevad Bahoner ve Mir Hüseyin Musevi Hükümetlerinde Sanayi Bakanlığı yapmıştır. Ekber Haşimi Rafsancani'nin ikinci döneminde kurduğu hükümette cumhurbaşkanı yardımcılığı, Hatemi'nin birinci döneminde kurduğu hükümette ise Spor Teşkilatı Başkanlığı görevlerini yerine getirmiştir. Mustafa Haşimi Teba bundan önce, 2001 yılındaki cumhurbaşkanlığı seçimlerine de katılmış ancak bu seçimlerde herhangi bir başarı elde edememiştir. İlimli-reformist ittifakına yakınlığı ile bilinen Mustafa Haşimi Teba, 2017 yılındaki cumhurbaşkanlığı seçimlerinde bağımsız aday olarak yarışmıştır³⁴

32 “Mir Selim Seçim Çalışmalarına Başladı”, *ISNA Haber Ajansı*, <http://www.isna.ir/news/96020200711/>, (Erişim Tarihi: 23.04.2017).

33 “Mustafa Mir Selim 1396(2017) Seçimleri İçin Koalisyon Partisi'nin Nihai Adayı Oldu”, *Tasnim Haber Ajansı*, <http://tn.ai/1282401>, (Erişim Tarihi: 23.04.2017).

34 “Seyyid Mustafa Haşimi Teba'nın Biyografisi”, *Tasnim Haber Ajansı*, <https://goo.gl/C2Yj-Ki>, (Erişim Tarihi: 23.04.2017).

6. CUMHURBAŞKANLIĞI SEÇİMLERİNDE GERÇEKLEŞTİRİLEN İTTİFAKLAR VE ÖNE ÇIKAN ADAYLAR

Daha önce de belirtildiği üzere İran'da bulunan ve birbirine yakın olan siyasal yapılanmalar/görüşler seçim dönemlerinde çıkar amaçlı ittifaklar yapmakta ve belirlenen bir aday üzerinden seçimlere katılmaktadırlar. 1979 Devrimi sonrası İran siyasal hayatında bu birleşmelerin örneklerine rastlamak mümkündür. Bu tür çıkar üzerine kurulan seçim ittifaklarına örnek verilecek olursa: 1997 yılındaki seçimlerine giden süreçte reformcu lider Muhammed Hatemi'yi desteklemek üzere Cebhe-i Moşareket (Katılım Cephesi) kurulurken, 2005 yılındaki cumhurbaşkanlığı seçimleri döneminde Mahmud Ahmedinejad'ı desteklemek üzere Cebhe-i Mottehid-i Usulgerâ (Muhafazakâr Birlik Cephesi) oluşturulmuştur. 2013 yılındaki seçimlerde ise yakın tarihlerde yaşamını yitiren ılımlı muhafazakâr Haşimi Rafsancani'yle modern reformistlerin en önde gelen simalarından olan Hatemi'nin ittifakı sonucu Ruhani seçimleri kazanmayı başarmıştır.³⁵ Bu yüzden 2017 Cumhurbaşkanlığı Seçimlerinde de bu tür ittifaklar ve onlar adına yarışan adaylar büyük bir önem arz etmektedir.

---

35 Mehmet Koç, "İran Cumhurbaşkanlığı Seçimleri ve İslam Devrimi Güçleri Halk Cephesi", *İran Araştırmaları Merkezi*, <https://www.iramcenter.org/gundem/gorus/iran-cumhurbaşkanligi-secimleri-islam-devrimi-halk-gucleri-cephesi/>, (Erişim Tarihi: 24.04.2017).

6.1. Hasan Ruhani ve İlmli - Reformist İttifakı

İran'da Anayasa Koruyucular Konseyi'nin 19 Mayıs 2017 tarihli cumhurbaşkanlığı seçimleri için 6 adaya onay vermesiyle birlikte seçim yarışı başlamıştır. En güçlü aday olarak görülen Hasan Ruhani, 2013 yılında kendisine seçimleri kazandıran ılımlı-reformist ittifakının bu seçimlerde de adayı olmuştur. İlmli-reformist ittifakı adına Hasan Ruhani ile birlikte İshak Cihangiri de seçimlerde adaylığını açıklamış, Hasan Ruhani ile birlikte seçim çalışmalarına katılmış fakat seçime birkaç gün kala Hasan Ruhani lehine seçimlerden çekilmiştir. Cihangiri'nin ılımlı-reformist ittifakı için aday olarak gösterilme sebebi ise tamamen stratejik ve taktiksel bir hamle olarak değerlendirilebilmektedir. İshak Cihangiri'nin, Hasan Ruhani'nin Anayasayı Koruma Konseyi tarafından veto edilmesi ihtimaline karşılık yedek bir aday statüsünde, tedbir amaçlı düşünülmüştür. Bu kesime yakın bir diğer aday ise Mustafa Haşimi Teba'dır ancak Haşimi Teba seçimlere kısa bir süre kala Ruhani'yi desteklediğini ancak seçim yarışından çekilmeyeceğini açıklamıştır.

Cumhurbaşkanı Hasan Ruhani'nin 2013 yılında seçildiği dönemdeki siyasal ve ekonomik şartlara bakmak, bu dönem hakkında ipuçları verecektir; İran, dış politikada son derece sıkıntılı bir süreç geçirmiş ve ülkenin genel anlamdaki prestiji olumsuz bir görüntü çizmiştir. 30 yılı aşkın bir süredir ambargo altında olan İran ekonomisi de zor dönemlerden geçmiştir. İçeride enflasyon oranlarındaki artışla birlikte halkın alım gücü düşmüş, 1 dolar 4 İran riyali bandında seyretmiş, ticari faaliyetler de büyük sorunlar yaşanılmış, İran'ın ekonomik anlamda ciddi bir bunalıma girmiştir. Nükleer üretim konusu tam anlamıyla tıkanmış ve tüm bu sorunlarla birlikte 2009 yılındaki cumhurbaşkanlığı seçimlerinde yaşanan olaylarla İran toplumu ve siyaseti de son derece gerilmiştir. Böylesi bir ortamda ılımlı-reformist ittifakının adayı olarak sunulan Hasan Ruhani, İran toplumu ve siyaseti için İran'a nefes aldırabilecek bir alternatif olmuş ve seçimlere de bu beklentilerin yansmasıyla oyların %50.71'ini alarak, İran'ın 11. cumhurbaşkanı olmuştur.

Bu dönemde halkın, Ruhani Hükümeti'nden öncelikli beklentileri; genel bir ekonomik iyileşme, işsizliğin azaltılması, Ahmedinejad döneminde gerilen iç siyasetin yumuşaması ve dış siyasette İran'ın itibarının tekrar kazandırılması olmuştur. Hasan Ruhani, İranlı muhafazakârlar için son derece hassas bir konu olan nükleer görüşmeler ile İran'ın hem dünyadaki yıpranan imajının düzeleceğini hem de uygulanan ekonomik ambargoların tedricen kaldırılarak İran ekonomisini yeniden canlandıracağını hesap etmiş ve bunun İran'ın önündeki en önemli eşik olduğuna değinmiştir. Bu süreçte halkın desteğini de yanına alan Ruhani Hükümeti, Hüseyin Barack Obama döneminde ABD ile oturuşan nükleer görüşme masasında büyük ölçüde anlaşmaya varıldığını tüm dünyaya duyurmuştur. Bu olay İran açısından hem büyük bir diplomasi zaferi, hem prestij hem de uygulanan ambargoların

tedricen kaldırılacağı beklentisiyle ekonomik bir kazanç anlamına gelmiştir. Bu süreçte İran'ın ismi tüm dünyada büyük bir diplomasi zaferi ile anılırken, Ruhani cephesi 2016 yılının şubat ayında yapılan parlamento ve Uzmanlar Meclisi seçimlerinde de büyük bir başarı elde etmiştir.

Nükleer görüşmelerden sonra İran ekonomisinde genel bir iyileşme beklenirken, tam aksine işsizlik artmış ve beklenen iyileşme gerçekleşmemiştir. ABD'de gerçekleşen başkanlık seçimleriyle göreve gelen Donald Trump, İran karşıtı bir politik duruş ortaya koyarak yapılan anlaşmanın bir hata olduğuna, uygulanan ambargoların devam edeceğine ve İran'ın bölgedeki etkinliğinin durdurulması gerektiğine dair sert açıklamalarda bulunmuştur. Hasan Ruhani ve hükümeti bu sürecin ardından muhafazakârların büyük eleştirilerine maruz kalmış ve ekonomik yönden halkın beklentilerine de beklenen cevabı verememiştir.

2013 yılında cumhurbaşkanı olarak seçilen Hasan Ruhani'nin 4 yıllık cumhurbaşkanlığı dönemi bu olaylarla geride kalırken, 2017 yılındaki seçimler için bu sayılan sebepler Hasan Ruhani'nin önündeki en büyük engeli oluşturmuştur. Hasan Ruhani, özellikle ekonomik ve siyasal reform alanındaki sıkıntıları Ahmedinejad dönemindeki hatalara ve yolsuzluklara atıfta bulunarak açıklamaya çalışsa da bu yönden halkın beklentilerini karşılayamamıştır. Özellikle ekonomik konularda, rejimin önemli isimleri tarafından da eleştirilmektedir.

Son olarak Hasan Ruhani, 30 Nisan 2017 Pazar günü Hürmüzgan eyaletinde gerçekleştirdiği konuşmada; "İran'ın bugün iktisadi, ilmi ve uluslararası alanda ilerlemeler kaydettiğini" belirtmiş ve İran'ın hiçbir zaman günümüzde bulunduğu süreçten geri dönmeyeceğini söylemiştir. Ruhani, seçimlerin gerçekleştirileceği 19 Mayıs 2017 tarihini, "İran halkı için hamaset ve tarihi gün olarak nitelendirirken, şiddet ve radikalizm peşinde olmadıklarını ve İran'ın; kendine yeterlilik, izzet, üretim, direniş, huzur ve ilerlemesi yolunu sürdüreceklerini" ifade etmiştir.³⁶ Yukarıda bahsi geçen sorunlar her ne kadar Ruhani'nin eleştirilmesine sebep olsa da, Hasan Ruhani tüm bunlara rağmen 2017 Cumhurbaşkanlığı Seçimlerini kazanmayı başarmıştır.

6.2. Seyyid İbrahim Reisi (İslam İnkılâbı Güçleri Halk Cephesi)

Muhafazakâr cephe, 2013 yılında yapılan cumhurbaşkanlığı seçimlerinde yaşadığı tek aday problemini bu seçimlerde de yaşamamak için 6 ay önce tüm parti ve gruplarını bir çatı altında toplama kararı alarak "İslam İnkılâbı Güçleri Halk Cephesi (*Cebhe-yi Merdomi-yi Niruha-yi İnkılabi-yi İslami*)" ismi ile yeni bir kurul oluşturmuştur. Bu kurul kendi içinde gerçekleştirdiği bir

³⁶ "İran'da Cumhurbaşkanlığı Adaylarının Siyaset ve Programları", *Tasnim News Haber Ajansı*, <http://tn.ai/1394253>, (Erişim Tarihi: 01.05.2017).

temayül yoklamasıyla 2017 Cumhurbaşkanlığı Seçimlerinde yarışacak 5 farklı aday belirlemiş ancak Anayasayı Koruma Konseyi'nin açıkladığı isimlerin ardından bu cepheden sadece iki isim adaylar arasında yer alabilmiştir. Bu isimler; Seyyid İbrahim Reisi ile Muhammed Bager Galibaf'tır.

Bu iki isim arasından Muhafazakâr Cephe'nin en popüler adayı Seyyid İbrahim Reisi olarak gösterilmiştir. Astan-i Kudsi Rezevi'nin başkanı olarak görev yapan İbrahim Reisi'nin, dini lider Ali Hamaney tarafından da desteklendiği bilinmekteydi. Vakıfların İran'daki gücü ve önemi herkesin malumudur. Dini lider Ali Hamaney tarafından bizzat görevlendirilen İbrahim Reisi'nin görev yaptığı bu vakıf İran'ın en önemli ve en büyük vakıftır. Böylesi önemli bir görevinin yanı sıra bir hukukçu olan İbrahim Reisi, İran siyaseti açısından çok bilinen bir yüz olmasa da İran İnkılâbı'nın ardından rejime sadakatının göstergesi sayılabilecek çok önemli görevlerde bulunmuş ve çok hassas kararlar vermiştir. Bunlardan en önemlisi ise Reisi'nin 1988 yılında çok sayıda rejim muhalifinin idamıyla ilgili kritik kararlarda yer almasıdır. Tüm bunlar düşünüldüğünde rejim için önemli görevler yapmış bir ismin, dini lider Ali Hamaney'in onayı olmadan görevinden istifa ederek seçimlerde yarıştığı düşüncesi çok da mantıklı bir çıkarım olmayacaktır.

İbrahim Reisi'nin bu seçimlerde elini kuvvetlendiren hususlar değerlendirilecek olursa; evvela İbrahim Reisi'nin siyasi arenada yıpranmamış bir geçmişinin olduğu ve bu durumun diğer adaylar tarafından kendisine yöneltilen eleştiri alanlarını daralttığı görülmüştür. Bununla birlikte Hasan Ruhani Hükümeti'nin özellikle ekonomik ve nükleer görüşmelerle ilgili konularda ağır eleştirilere maruz kalması, İbrahim Reisi'ye hem halka sunacağı vaatler konusunda hem de rejimin önemli kesimlerinden alacağı destek konusunda bir hayli yardımcı olmuştur. Ruhani Hükümeti'nin daha çok İran'ın gelir düzeyi yüksek olan kesimlerinden oy aldığı ve ekonomik sıkıntıların halkın yoksul kesimi tarafından çok fazla eleştirildiği düşünüldüğünde, Reisi'nin ve muhafazakâr ittifakın bu konu üzerinde çok fazla durmasının gerekçesi açıkça ortaya çıkmaktadır. Ayrıca Hasan Ruhani Hükümeti dönemindeki bazı devlet teşekküllerinde yöneticilik yapanların aldığı astronomik maaşlar ve yolsuzluk iddiaları da İbrahim Reisi'nin kullandığı en büyük kozlar arasında yer almıştır.

İbrahim Reisi'nin dezavantajları; siyasi bir geçmişi ve tecrübesinin olmayışı ile 1988 yılındaki çok sayıda rejim muhalifiyle ilgili verilen idamkararlarının altına imza atmış olması şeklinde sıralanabilir. İbrahim Reisi'yle ilgili bir diğer bir iddia ise mevcut dini lider Ali Hamaney sonrası devrim liderliği için isminin geçiyor olmasıdır. Bu durumun İbrahim Reisi'nin oy oranını olumlu veya olumsuz bir yönde etkilediği düşünülmektedir. Zira İran İslam Cumhuriyeti'nin en üst makamı olan dini liderlik makamı için seçilmesi planlanan birisinin cumhurbaşkanlığı seçimlerini kaybetmesi bu makama seçilme ihtimalini de oldukça zayıflatmıştır.

Muhafazakâr cephede adaylığını açıklayan Muhammed Bager Galibaf'a da kısaca değinilecek olursa; 2005 ve 2013 yıllarında yapılan cumhurbaşkanlığı seçimlerinde aday olup herhangi bir başarı elde edememesi, Tahran Belediyesi'ndeki emlak yolsuzlukları haberleri ve geçtiğimiz aylarda yanarak çökmesi sonucunda birçok kişinin ölmesiyle sonuçlanan "Plasko Binası Faciası" gibi sebepler, Galibaf'ın seçim sürecindeki en büyük dezavantajı olmuştur. Muhammed Bager Galibaf; gerçekleştirilen münazara programlarından önce yapılan bazı anketlerde her ne kadar İbrahim Reisi'den önde görülse,³⁷ İran siyasetinin tanınan ve güçlü simalarından birisi olsa da, rejim tarafından da desteklenen İbrahim Reisi, Ruhani'nin karşısında muhafazakârların adayları olarak ön plana çıkmıştır.

Son olarak, 2017 Cumhurbaşkanlığı seçimlerinde ılımlı-reformist ittifak adına Hasan Ruhani; muhafazakâr cephe adına ise İbrahim Reisi isimleri ön plana çıkmıştır. İran'da seçim dönemlerinde cumhurbaşkanı adayları canlı yayında siyasal, sosyal ve iktisadi olarak üç farklı alanda seçim münazarası gerçekleştirirler. Bu münazaralar 3 hafta boyunca devlet televizyonunda her cuma günü canlı olarak ekrana gelir ve adaylar seçilmeleri durumunda bu alandaki vaatlerini ve görüşlerini paylaşır, aralarında tartışır. İran'da seçim sürecinde cumhurbaşkanı adaylarının gerçekleştirdiği bu münazaralarda sergiledikleri performanslar ve verdikleri vaatlerin halkın tercihlerini ciddi şekilde etkilediği düşünülmektedir.

---

37 "Cumhurbaşkanlığı Seçimleri ile İlgili En Son Anket Sonuçları", *Aftab News*, <https://goo.gl/jSxtPv>, (Erişim Tarihi: 01.05.2017).

7. SİYASAL CENAHLARIN SEÇİM VAATLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

İran’da cumhurbaşkanlığı seçimlerine giden süreçte siyasal tartışmalarla birlikte tarafların birbirlerine karşı söylemlerinin şiddeti de artmıştır. Taraflar her cuma günü gerçekleşen canlı yayın oturumlarında ve çeşitli toplantılarda, gelecek dönem için gerçekleştirmeyi vaat ettikleri projelerini halka anlatmakta ve bunları tartışmaktadırlar. Çeşitli konular ve başlıklar etrafında toplanan bu oturumlarda en çok öne çıkan hususlar; İran’da son yıllarda artış gösteren işsizlik rakamları ve istihdam sorunu, nükleer görüşmeler, üretimin artırılması, toplumsal ve kültürel kalkınma, azınlık hakları, özgürlüklerin artırılması vb. olarak sıralanabilir.

Bu atmosferde muhafazakâr ve reformist cenahın seçim vaatleri aşağıdaki gibi ele alınabilir:

7.1. Muhafazakâr Cenah Adaylarının ve Seçim Vaatlerinin Değerlendirilmesi

İran’da hâlihazırda muhalefet durumunda olan muhafazakârların oy potansiyeli, İran’daki muhafazakâr ve dindar kesimin yanı sıra kırsal kesimlerde yaşayan insanlardan oluşmaktadır. Muhafazakâr cenahın yoğun bir şekilde eleştirdiği iki konu mevcuttur. Bunlardan ilkinin, ülkede her gün artan işsizlik ve pahalılık gibi ekonomik sorunlar oluştururken; ikincisini ise “*Bername-e Came-e Ekdam- e Moşterek (BERCAM)*” olarak

adlandırılan nükleer müzakereler konusunda İran'ın prestijinin düşürüldüğü fikri oluşturmaktadır. Bu bağlamda muhafazakâr kanatta yer alan adayların seçimlerdeki temel vaatleri de bu iki sorunun çözümüyle ilgili olmuştur.

7.1.1. İbrahim Reisi

Muhafazakâr cenahın daha popüler görülen adayı İbrahim Reisi, ilk münazarada Galibaf'a nazaran daha pasif bir performans gösterse de 5 Mayıs 2017 tarihindeki ikinci münazaralarda etkili bir performansla ön plana çıkmıştır. Daha çok Ahmedinejad'ın seçimlere girdiği 2005 yılındaki popülist ekonomik söylemlere benzer bir dil kullanan Reisi; genel olarak İran'ın mevcut en büyük sorunlarından biri olarak görülen işsizlik konusunda atılımlar yapacağını, 4-6 milyon arasında kişiyi kapsayan yeni istihdam alanları oluşturacağını, yoksullara verilen aylık “yarane” miktarının üç katına çıkarılacağını ve İran'ın uluslararası arenada hak ettiği onura ulaştırılacağını söylemiştir. Bununla birlikte İbrahim Reisi'nin İran'daki azınlık hakları konusunda da önemli söylemleri vardır. İran'da yaşayan Sünnileri örnek vererek bu konuya değinen Reisi, kendi dönemlerinde İran'da hiçbir kavmin ya da kesimin farklılıklarından dolayı dışlanmayacağını belirtmiştir.³⁸ İran'ın kendi iç sorunlarının çözümüyle eş zamanlı bir kalkınma yaşayacağına değinen İbrahim Reisi dış politikada ise, İran'ın kırmızı çizgilerinden olan İsrail ve ABD haricindeki ülkelerle dostane ilişkiler kurulabileceğini, nükleer görüşmeler konusunun İran aleyhine olan kısımlarının yeniden düzenlenerek devam ettirilebileceğini ve rejimin kırmızı çizgileri çerçevesinde uyumlu bir dış politika izleneceğini söylemiştir.

7.1.2. Muhammed Bager Galibaf

Muhafazakar kanatta İbrahim Reisi ismi her ne kadar ön planda olsa da, gerçekleştirilen münazaralarda etkili bir performans gösteren Muhammed Bager Galibaf, öncelikli olarak işsizlik sorunu için beş milyonluk yeni istihdam alanı oluşturacağını ve Ahmedinejad döneminde uygulamaya konulan ve halka kişi başı 45 tümen (42.5 TL) olarak verilen ve “yarene” olarak adlandırılan ücretin üç katına çıkarılacağını vaat etmiştir.³⁹ Ülkedeki ekonomik sorunlara fazlasıyla değinen Galibaf, iktisadi zenginliğin ülkenin %4'ünün elinde bulunduğunu, kendisinin seçilmesi durumunda geriye kalan kesimlerin de bu zenginlikten faydalanacağını altını çizmiştir. Üretim ve ihracat konularında büyük atılımlara imza atılacağına değinen Galibaf, “direniş ekonomisi” mantalitesinin de devam ettirileceğini söylemiştir. Dış politikada ise ABD ve İsrail gibi ülkelere karşı daha sert bir tavır sergilenmesi, İran'ın iç ve dış güvenliği için aktif bir dış politikanın geliştirilmesi gerektiğini

38 İnternet: “اهل سنت، شهروندان ایرانی و از خود ما هستند/ دولت کار و کرامت، دولت شفافیت اقتصادی” Web: <http://www.farsnews.com/newstext.php?nn=13960201000385>, (Erişim Tarihi: 22.04.2017).

39 <https://goo.gl/d6hYMQ>, (Erişim Tarihi: 11.05.2017).

vurgulamıştır. Genel bir değerlendirme yapıldığında Galibaf münazaralarda etkin bir performans sergilemiştir.

Sonuç olarak, İran'daki muhafazakâr kesim seçimlere giden süreçte daha devletçi politikalar izleyeceği, sosyal alanda Batı odaklı kültürel değişimin önüne geçilmesiyle ilgili adımlar atılacağı; dışarıda ise İran'ın i ve dış güvenliği için daha aktif, müdahale odaklı bir siyaset izleyecekleri vaadinde buldukları görölmüştür.⁴⁰

7.2. Reformist Cenahın Seçim Vaatlerinin Değerlendirilmesi

Cumhurbaşkanlığı seçimlerinde Hasan Ruhani ile yarışan reformist cenah, eğitim düzeni daha yüksek bir kitleye hitap etmektedir. Vaatlerini ise İran'ı dünyaya açmak, iktisadi kalkınmanın temellerini atmak ve özgürlükler çevresinde daha fazla odaklanmak oluşturmuştur. Bundan dolayıdır ki İran'da reformist kanadın tabanını öğrenci ve eğitimli kesimler oluştururken, aldığı oyların büyük çoğunluğu da Tahran, şiraz ve Tebriz gibi büyük şehirlerden gelmektedir. Sosyolojik manada böyle bir tabana sahip olan Hasan Ruhani önderliğindeki reformist kanadın seçim dönemindeki temel vaatleri ise şu şekilde sıralanabilir:

1. Dünya pazarıyla etkileşime geçebilmek adına bir bilet olarak gördükleri *BERCAM*/nükleer müzakerelerinin daha güçlü bir şekilde yürütülmesi.
2. Diplomasinin aktif olarak kullanılması.
3. Yabancı sermayenin İran'a gelmesinin teşvik edilmesi adına adımlar atılması
4. Özelleştirmeler ile ekonomik canlılığın arttırılması.
5. Devletin piyasaya müdahalesini, azaltılması ve liberal politikaların geliştirilmesi.
6. Petrol üretiminin artırılması ve buna paralel olarak petrokimya ürünlerinin üretiminin artırılması.⁴¹

Sonuç olarak İran'daki reformist kanat seçimlere giden süreçte içeride daha özgür bir toplumsal alanı oluşturacağı, farklı toplumsal kesimlere eşit imkânlar sunacağı, iktisadi anlamda üretim ve ihracat ekseninde ekonomik kalkınmanın önceleneceği; dışarıda ise dünya ve bölge ölkeleri ile aktif bir diplomasinin ve nükleer görüşmelerin devam ettirileceği ve bu yönde politikalar geliştireceği vaadinde bulunduğu görölmüştür.

40 <http://www.isna.ir/news/96020703624/>. (Erişim Tarihi: 11.05.2017).

41 <https://www.tasnimnews.com/fa/news/1392/05/13/110968/>. (Erişim Tarihi: 11.05.2017).

8. BULGULAR

İran’da 1980 yılında ilk cumhurbaşkanı olarak Ebu’l-Hasan Beni Sadr’ın seçilmesinden bugüne kadar yedi farklı isim cumhurbaşkanlığı görevini yerine getirmiştir. Beni Sadr ve ikinci cumhurbaşkanı Muhammed Ali Recai haricindeki tüm isimler, bu görevi iki dönem yürütmüşlerdir. 2013 yılındaki seçimleri kazanan mevcut cumhurbaşkanı Hasan Ruhani ise 2017 seçimlerini de kazanarak ılımlı-reformist cenah adına ikinci dönem için seçilmeyi başarmıştır. Tüm İran halkı ve dünya medyası, 19 Mayıs Cuma günü gerçekleştirilen 12. Cumhurbaşkanlığı seçimini dikkatle izlemiş ve İran’ın iç ve dış politikasının nasıl bir seyir izleyeceği sorusunu gündemde yerini almaya başlamıştır.

12. Cumhurbaşkanlığı Seçimi sürecinde Hasan Ruhani ılımlı-reformist cenahın adayı; Muhammed Bager Galibaf ve İbrahim Reisi ise muhafazakâr cenahın adayları olarak seçim çalışmalarını yürütmüşlerdir. Yapılan anketlerde Hasan Ruhani’nin isminin önde olduğu görülmüştür. Muhafazakâr kanat açısından İbrahim Reisi’nin ismi ön plana çıkmıştır. Bu bağlamda 2017 Cumhurbaşkanlığı Seçimlerinde son ana kadar üç adayın ismi öne çıkarken; diğer üç aday seçim sürecinde kayda değer bir varlık gösterememişlerdir.

İlimli-reformist ittifakın adayı olan Hasan Ruhani, seçimlerde zafer elde etse de rejim tarafından desteklendiği bilinen İbrahim Reisi ve Muhammed Bager Galibaf sebebiyle oldukça zor bir seçim süreci geçirmiştir. Hasan Ruhani seçim süresince içerideki reform taleplerine karşılık vermek için yapısal değişikliklere gideceği, ekonomik olarak çok fazla tartışılan işsizlik ve üretim konularına acil bir müdahalede bulunacağı, büyük beklentilere yol açan nükleer görüşmeler konusunda yeni girişimlerde bulunacağı ve azınlık

haklarıyla ilgili beklentileri karşılamak için yeni adımlar atacağı konusunda vaatlerde bulunmuştur. Bunun yanı sıra Hasan Ruhani'nin rejim ile arasını açan ve çok tartışmalı bir konu olan, reformist liderler Mir Hüseyin Musevi ve Mehdi Kerrubi gibi öncü isimlerin ev hapsinde olması ve bunların çıkarılmasına yönelik geniş bir halk talebinin bulunması da Ruhani'nin en büyük sınavlardan bir tanesi olmuştur.

İran'da cumhurbaşkanlığı makamı her ne kadar dini liderden sonra geliyor olsa da, cumhurbaşkanının izleyeceği politikalar konusunda tamamen bağımsız bir şekilde hareket edemeyeceği bilinmektedir. Bu yüzden Hasan Ruhani'nin dört yıllık iktidarı döneminde Dini Lider ve Devrim Muhafızları Ordusu (DMO) ile birçok konuda ters düştüğü bilinmekte ve önümüzdeki dönemde de bu konularda nasıl bir siyaset izleyeceği merakla beklenmektedir. Son olarak Hasan Ruhani'nin yeni dönemde reformist cenahın taleplerini ve kazanımlarını yapısal bir alana taşıyabilmek için daha cesur adımlar atması gerekmektedir.

Seçimlerde muhafazakâr cenahın adayı olarak ön plana çıkan İbrahim Reisi, İran'ın en zengin ve en önemli vakfının başkanlığını yapmaktadır ve Dini Lider Ali Hamaney sonrası seçilecek İran'ın yeni Dini Lideri olarak ismi anılmaktadır. Bu yüzden seçimlerde rejim güçlerinin de İbrahim Reisi'ye destek olduğu bilinmektedir. Hukukçu olan İbrahim Reisi'nin daha önce siyasal alanda herhangi bir görev üstlenmemesi, seçimlerde hem avantaj hem de dezavantaj olmuştur. Bu sayede siyasetin kara tartışmalarından uzakta kalabilen Reisi'nin halk açısından daha temiz bir geçmişi vardır ve bu durum Reisi'nin söylemleri ve eleştirilerinin etkisini artırmıştır. İbrahim Reisi, Hasan Ruhani'yi daha çok ekonomik başarısızlığı üzerinden eleştirmiş ve bu sayede vaatleri de halk tarafından daha fazla benimsenmiştir. Hamaney sonrası dini liderlik için ismi geçen İbrahim Reisi'nin cumhurbaşkanı seçimlerinde aldığı yenilgi sonrası bu planlarının oldukça zora girdiği söylenebilir.

Son olarak cumhurbaşkanlığı makamında oturan kişi hiyerarşik olarak ülkenin en önemli ikinci kişisi konumunda olsa da rejimin ve sistemin aşamayacağı kırmızı çizgileri mevcuttur. Bu yüzden 2017 Cumhurbaşkanlığı Seçimleri sonucunda yeniden seçilen Hasan Ruhani'nin rejimin ve Dini Lider'in çizdiği kesin sınırların dışına çıkarak tamamen bağımsız bir politika izlemesi ihtimali imkansız görünmektedir.

1. HASAN RUHANİ'NİN ZAFERİ VE İRAN'IN GELECEK DÖRT YILI

---

19 Mayıs Cuma günü 12. Cumhurbaşkanlığı Seçimleri için sandık başına giden İran halkı, Anayasayı Koruma Konseyi'nin, 1.636 aday arasından sadece 6 kişinin seçim yarışına girmesine izin verdiği Cumhurbaşkanlığı Seçimleri için oy kullandı. Bu 6 aday arasından "İlımlı-Reformist İttifakı" adına mevcut Cumhurbaşkanı Hasan Ruhani; muhafazakâr kanat adınaysa İbrahim Reisi isimleri ön plana çıkmaktaydı. Seçimlerden hemen önce muhafazakâr kanat adına güçlü isimlerden birisi olan Tahran Belediye Başkanı Muhammed Bager Galibaf'ın İbrahim Reisi; İshak Cehangiri'nin ise Hasan Ruhani lehine seçim yarışından çekilmesi ile birlikte seçimler beklendiği üzere Hasan Ruhani ile Seyyid İbrahim Reisi arasında geçti.

İran İçişleri Bakanlığı'nın açıkladığı verilere göre 12. Cumhurbaşkanlığı Seçimleri için toplamda 56.410.234 kayıtlı seçmen bulunurken; bunlardan 41.220.131'i seçimlerde oy kullanmış ve bu oyların 40.029.730'u geçerli sayılmıştır. Seçimlere katılım % 73 oranında gerçekleşmiştir. 19 Mayıs Cuma günü saat 17.00'da bitmesi gereken oy verme işlemleri yoğunluktan dolayı gece 24.00'e kadar uzatılmış ve böylece halkın yoğun bir şekilde seçimlere katılımı sağlanmıştır. Oy verme işleminin uzatılmasıyla birlikte katılımın artması Hasan Ruhani'nin lehine olurken, muhafazakâr kanat oy verme işleminin uzatılmasına karşı çıkarak seçimlerde birçok yolsuzluğun yapıldığını iddia etmiş, gerekli işlemlerin yapılması için İçişleri Bakanlığı'na başvuruda bulunmuştur.

İnan'da çok açıktan olmasa dahi müesses nizam tarafından desteklendiği bilinen Seyyid İbrahim Reisi'nin güçlü bir aday olarak değerlendirilse de Hasan Ruhani'nin bu seçim yarışında bir adım önde olduğu ve seçimleri kazanacağı tahmin edilmekteydi. Tüm bu tartışmalar eşliğinde seçim sonuçları açıklanmış, Hasan Ruhani %57.3 oy oranı ile İnan'ın 12. Cumhurbaşkanı olarak tekrar bu göreve seçilmiştir. Anayasayı Koruma Konseyi 30 Mayıs Salı günü yaptığı resmi açıklama ile sandıktan çıkan sonuçları teyit etmiştir.

Hasan Ruhani'nin rakibi olarak seçimlerde yarışan Seyyid İbrahim Reisi ise %38 oranında oy almıştır. Müesses nizamın yanında birçok önemli isim tarafından da desteklenen İbrahim Reisi'nin aldığı bu oy oranının küçümsenemeyecek ölçüde olduğunu, ancak muhafazakâr kanadın popülist söylemlerinin İnan halkında beklenen karşılığı yaratamadığını ve bunun bir kan kaybı olarak değerlendirilebileceğini söylemek mümkündür.

Hasan Ruhani, ekonomik konularda ve nükleer anlaşmanın sonuçlarının İnan halkının beklentilerini karşılayamadığı hususunda yoğun bir şekilde eleştirilse de, bir önceki döneme göre bu seçimlerde oylarını %7 oranında artırmayı başarmıştır. Bu tablo, İnan halkının oy verme eğiliminin sadece ekonomik kaygılarla değil; özgürlük, demokrasi ve reform istekleri doğrultusunda da yöneldiğini göstermekte olup, halkın genel beklentilerinin değerlendirilmesi açısından bizlere birçok ipucu vermektedir.

Hasan Ruhani'nin yeniden cumhurbaşkanı seçilmesiyle birlikte İnan'ın gelecek dört yıl için nasıl bir iç ve dış politika izleyeceği, bölgedeki etkinliğinin değişip değişmeyeceği ve Hasan Ruhani'nin müesses devlet nizamıyla nasıl bir yol izleyeceği büyük bir merak konusu olarak önümüzde durmaktadır. Bu bölümde kısaca bu konulara değinilecek ve bu sorulara cevap aranacaktır.

2. ÖNÜMÜZDEKİ DÖRT YIL HASAN RUHANİ İÇİN NEDEN DAHA ZOR OLACAK?

Diğer ülkelere nazaran farklı bir yönetim biçimine sahip olan İran İslam Cumhuriyeti'nde demokrasi ile teokrasi'nin aynı anda kurumsallaştığı bir yönetim tarzı mevcuttur. 1979 İran İslam Devrimi'nin ardından Ayetullah Humeynî tarafından kurumsallaştırılan ve sistemin en tepesinde bulunan bu dini liderlik makamı (Velayet-i Fakih) teokrasi kanadını temsil ederken, halkın seçimle başa getirdiği cumhurbaşkanlığı makamı sistemin demokrasi kanadını temsil etmektedir. Bu iki kurumsal yapının görevleri eşit bir şekilde paylaştığı düşünülse de İran siyasetinde gerek iç gerekse dış politikada atılacak adımların, temel ilkelerin belirlenmesinde etkili olan en önemli kurum hiç şüphesiz dini liderlik makamıdır.

Her iki makam otorite kaynağını anayasadan alsa da, gücünü anayasanın 57. Maddesinden alan dini liderlik makamı İran siyasetinde statükonun kaynağı olarak değerlendirilebilir (Madde 57 - İran İslam Cumhuriyeti'nde hâkimiyeti temsil eden organlar; yasama, yürütme ve yargı organlarından ibarettir. Bunlar doğrudan doğruya Rehber Veliyy-i Fakih'in gözetimi altında olup birbirlerinden bağımsızdırlar). Bu bağlamda İran'da hangi isim cumhurbaşkanı seçilirse seçilsin; verilen vaatlerin gerçekleştirilmesiyle sokağın beklentileri arasında her zaman bir eksikliğin olacağı öngörülebilir. Dolayısıyla Hasan Ruhani'nin seçim dönemindeki vaatlerini gerçekleştirmeye çalışırken; dini liderlik makamı, Devrim Muhafızları Ordusu ve yargı erki gibi müesses nizamın omurgasını oluşturan kurumlarla hangi konularda

ters düşebileceği, bunlara karşı nasıl bir yol izleyeceği ve rejimin ana unsurlarının tepkisini çok fazla çekmeden nasıl bir siyasetle bu vaatlerini gerçekleştirebileceği gibi sorular büyük bir önem arz etmektedir.

2.1. İç Politikadaki Beklentiler

Seçimlerden önce cumhurbaşkanlığı yarışı için aday olan siyasiler tarafından gerçekleştirilen canlı yayın münazaralarında farklı başlıklar tartışılrsa da bu tartışmaların ana omurgası; “etnik, mezhepsel ve dini azınlıklarla ilgili reformlar”, “özgürlükler” “ekonomi” ve “nükleer anlaşma” konularındaki tartışmalardan oluşmaktaydı. Genel olarak değerlendirildiğinde adayların seçilmeleri durumunda halka karşı verdikleri vaatlerin çerçevesini de bu konular oluşturduğundan, İran halkının Hasan Ruhani'den iç politikadaki ilk beklentilerinin de bu yönde olacağını tahmin etmek zor olmayacaktır. Bu durum Hasan Ruhani'nin halk nezdinde verdiği vaatlere sadık kalıp kalamayacağı ve ılımlı-reformist siyasetin geleceği açısından da çok önemli bir dönüm noktasını oluşturmaktadır.

Hasan Ruhani birçok konuşmasında başlattıkları ekonomik ve sosyal reformların yarım kaldığına ve bunların tamamlanabilmesi için ikinci bir döneme ihtiyaç duyduklarına değinmiş ve halktan “Yeniden İran” sloganı ile oy istemişti. Aynı zamanda cumhurbaşkanlığının ilk dönemindeki birçok aksaklığın da Ahmedinejad dönemindeki ekonomik ve siyasal sorunlardan kaynaklandığını ve bu sorunların çözümü için uğraştıklarını dile getirmişti. Bu yüzden İran halkının bu ikinci şansı Hasan Ruhani'ye daha büyük beklentilerle verdiğini söyleyebiliriz. Hâlihazırda Ruhani'nin “önceki hükümet” argümanı da ortadan kalktığı için kendisine oy veren kesimler tarafından vermiş olduğu vaatleri gerçekleştirmesi beklenmektedir.

Hasan Ruhani'nin yeni dönem için iç politika ve ekonomi alanlarında vermiş olduğu bazı vaatlere bakacak olursak, bunları aşağıdaki şekilde sıralayabiliriz:

1. Yolsuzluk ve yoksullukla mücadele edilmesi,
2. Kanun önünde tüm İran vatandaşlarının eşit görülmesi,
3. Mutlak fakirliğin ortadan kaldırılması,
4. Kırsal alandakiler ve evsizler için konut yapılması (TOKİ benzeri),
5. Enflasyonun tek rakama indirilmesi ve kalıcılığının sağlanması,
6. Kırsal alanda yaşayan halkın istihdamı için hazineden 1,5 milyar doların ayrılması,
7. Petrol ve doğal gaz haricindeki devlet gelirlerinin iki katına çıkartılması,
8. Her yıl 950 bin kişiye iş imkânı sağlanması,
9. Turizm altyapısının ve gelirlerinin artırılması.

Bu seçim döneminde hem İran halkının hem de cumhurbaşkanı adaylarının en önemli seçim vaatlerini ekonomi konusunun oluşturduğu yadsınamaz bir gerçektir. Hasan Ruhani döneminde gerçekleştirilen ve İran'ın diplomasi zaferi olarak gösterilen "Nükleer Anlaşma" sonrasında ekonominin de iyileşeceği yönünde büyük bir beklenti oluşmuştu. Hasan Ruhani bu anlaşmanın ardından İran'ın uluslararası alandaki dondurulmuş parasının İran'a tekrar ödeneceğini ve iç piyasada gerçekleştirilecek yabancı yatırımlarla da birçok yeni iş imkânının oluşturulacağını vaat etmekteydi.

İran halkının büyük umutlar bağladığı Nükleer Anlaşma sonrası süreç beklendiği gibi olmamış ve İran ekonomisinde yaşanan sıkıntılarla birlikte işsizlik sorunu da artarak devam etmiştir. Hasan Ruhani Hükümeti 2013-2017 arasındaki dört yıllık dönemde, %35 civarında seyreden enflasyonun tek haneye düşürülmesi, negatif büyüme rakamlarının pozitif rakamlara dönüştürülmesi ve Nükleer Anlaşma gibi temel konularda başarı gösterilmişse de ortalama İran vatandaşının birincil beklentisini oluşturan bu ekonomik çıkmaz konusunda Ruhani'nin yukarıda saydığımız vaatleri gerçekleştirebilmesi için önemli bazı yapısal adımları atması gerekmektedir.

2.1.1. İşsizlik, Yabancı Yatırımların Artırılması ve Özel Sektörün Canlandırılması

İran ekonomisindeki mevcut hantallığın, işsizliğin ve bazı alanlardaki eski teknolojilerden kaynaklanan altyapı sorunlarının giderilebilmesi için yabancı yatırımların artırılması gerekli olduğu bilinmektedir. Bunun yanı sıra özel sektörün canlandırılmasının da İran ekonomisine önemli katkılarda bulunacağını söyleyen Ruhani, bu sorunların çözümünde dış yatırımlara öncelik verilmesi gerektiğini ifade etse de ekonomik etkinliklerin büyük bir kesimini elinde bulunduran Devrim Muhafızları Ordusu, dini lider Ali Hamaney ve Muhafazakâr cenah tarafından şiddetli eleştirileri maruz kalmaktadır.

Müesses nizam tarafından öncelenen ekonomik kalkınma modeli "Direniş Ekonomisi" olarak tanımlanırken; bu modele göre İran gerekli tüm kalkınma hamlelerini kendi kaynakları ölçüsünde yapmalı ve 1980'den bu yana öncelenen "yabancı ekonomik sızmalara" engel olmalıdır. Bu inanç ile İran İslam Cumhuriyeti, 1979 yılından bu yana dış dünya ile bağlarını en az seviyeye indirmiş ve adeta kapalı bir kutu haline gelmiştir. Bununla birlikte, dış yatırımların artması ve özel sektörün gelişmesiyle elinde bulundurduğu bu teknelci ve devletçi gücü kaybetmek istemeyen Devrim Muhafızları Ordusu da bu fikre şiddetli bir şekilde karşı çıkmaktadır.

2.1.2. Turizm Gelirlerinin Artırılması ve İran'ın Dış Dünyaya Açılması

Hasan Ruhani'nin ekonomik kalkınmada öncelik verdiği bir diğer husus ise turizm gelirleridir. Turizm altyapısının güçlendirilmesi ve bu sayede turizm alanında oluşturulacak yeni istihdam alanlarıyla birlikte turizm gelirlerinin de arttırılacağını söyleyen Ruhani bu konuda da eleştirilere maruz kalmaktadır. Hem dış yatırımların artırılması hem de turizm sektörü ile İran'ın dışarıya açılmasının ileride büyük sorunlara yol açacağını iddia eden muhafazakâr cenah, bu yolla İran'ın şimdiye kadar ABD, İsrail ve Batılı Devletlere karşı yürüttüğü ve bugüne gelmesindeki en önemli unsur olan direniş ekonomisinin zarar göreceğini ve halkın Batılı unsurlarla tanışıkça ahlaki olarak onlara benzeyip, yozlaşacaklarını iddia etmektedir.

Kısacası İran'ın ekonomik alanda kalıcı bir atılım gerçekleştirebilmesi için yukarıda saydığımız bazı yapısal adımların atılmasının ivedi olduğu görülmektedir. Hasan Ruhani tarafından bu adımların atılmasıyla birlikte birçok alanda yeni istihdam alanlarının oluşacağı, üretim sürecindeki birçok alanın teknolojik olarak yenileneceği ve bu sayede hem işsizlik sorununa hem de ekonomik durgunluğa çözüm bulunacağı düşünülmektedir. Bu husus ve yukarıda maddelendirilen bazı ekonomik vaatlerle ilgili adımların atılması konusunda Ruhani ve ekibinin, rejimin omurgası olarak adlandırılan kesimlerce engellenmeye çalışılacağı öngörüldüğünden, önümüzdeki dört yıl içerisinde bu hususlarda nasıl bir siyaset izleyeceği, hangi gelişmelerin kaydedileceği takip edilerek görülecektir. Ancak bu konuda dikkatlerden kaçmaması gereken nokta; İran halkının bu dönem Hasan Ruhani'den ekonomik olarak "önceki dönem" söylemini değil, cesur ve kalıcı adımlar atmasını beklediğidir.

2.1.3. Etnik - Mezhepsel ve Dini Azınlıklarla İlgili Reformlar

Hasan Ruhani, 2013 yılında göreve geldiği ilk döneminden bugüne etnik, mezhepsel ve dini azınlıkların farklılıklarına saygı duyulacağı, bu kesimlerin yaşam şekillerine ve alanlarına müdahalelerde bulunulmayacağı, bu konudaki her türlü haklarının garanti altına alınacağıyla ilgili vaatlerde bulunmuştur. Bu seçimlerde de İran'ın kronik bir sorunu haline gelen bu konuda her aday çeşitli vaatlerde bulunmuştur. Hasan Ruhani'nin karşısındaki en güçlü aday olan İbrahim Reisi de seçim döneminde bu konuya çok fazla değinmiş ve birçok etnik-dini grubun liderleri ile görüşmeler yapmıştır. Kendisinin cumhurbaşkanı olarak seçilmesi durumunda bu konudaki sorunların çözümü için özel çalışmalar yapacağını da dile getirmiştir. Tüm adayların bu konuya gösterdiği ilgi ve yaptığı açıklamalar değerlendirilecek olursa, bu konunun İran iç siyasetinde ne derece önemli bir rol oynadığı da daha iyi anlaşılacaktır.

Hasan Ruhani'nin ilk döneminde bu konuda bazı olumlu gelişmeler yaşansa da bunlar küçük gelişmeler olarak kayda geçmiş ve bu konunun

muhatapları arasındaki beklentileri karşılamaya yetmemiştir. Hasan Ruhani, seçim döneminde muhafazakâr aday İbrahim Reisi'nin eleştirilerine karşılık olarak; bu hususta birçok defa adım atmaya çalıştıklarını ancak rejimin buna izin vermediğini ima etmiştir. İran'da % 8-9 oy potansiyeline sahip olduğu bilinen Sünni vatandaşların devlet kademelerinde üst düzey görevlere gelememesi ve ibadet alanlarıyla ilgili yaşadıkları sorunlara değinen Hasan Ruhani, Sünni gruplarla birlikte diğer azınlıkların sorunlarıyla da yakından ilgilenmiştir. Azınlık gruplardaki var olan bu oy potansiyelini kendi tarafına çekmesi durumunda seçimlerde rahatlayacağını düşünen Hasan Ruhani, bu mevzudaki söylemleriyle bu grupların gönlünü kazanmış ve çok büyük bir kesiminin oylarını almayı başarmıştır. Seçim sonuçlarına bakıldığında Ruhani'nin söylemlerinin özellikle bu gruplar arasındaki en yoğun kitleye sahip olan Azeri Türkleri'nin, Sünniler ve Kürtler arasında geniş bir karşılık bulunduğu görülmektedir.

Hasan Ruhani, seçim döneminde azınlıklara yönelik vaatleri sayesinde bu grupların ekseriyetinin oyunu almıştır; ancak bu konuda atacağı adımlarda rejimle ihtilafa düşme ihtimali çok yüksek olacaktır. İran rejimi ve muhafazakârlar, Arap Baharı'yla birlikte bölgede birçok karışıklığın yaşandığı bu dönemde azınlıklara dair konuların hem içeride hem de dışarıda kendilerine yeni sorunlar oluşturabileceğini ve güvenlik kaygılarını artıracığını düşünmektedir. Hatta dini lider Ali Hamaney seçim döneminde adayların bu konudaki söylemlerine karşılık çok hassas olmaları gerektiğini hatırlatmış ve bu konuları seçim malzemesi yapmamaları gerektiği hususundaki sorumluluklarını sert bir dille hatırlatmıştır. Kısacası bu konu Hasan Ruhani'nin ikinci dönemindeki en çetrefilli konulardan bir tanesini oluşturacaktır. Ruhani'nin bu konuya dair yeni adımlar atmak istemesi halinde de müesses nizam ile birçok defa karşı karşıya geleceği ifade edilebilir.

2.1.4. Bireysel Haklar, Basın ve Düşünce Alanındaki Özgürlükler

Son seçimlerde ülkedeki birçok kesimden oy almasına rağmen seçmen kitlesinin omurgasını orta ve üst sınıf ile tahsil görmüş kesimlerin oluşturduğu bilinmektedir. İran iç siyasetinde ılımlı-muhafazakar olarak değerlendirilen Hasan Ruhani'nin bu seçimlerde Muhammed Hatemi, Mehdi Kerrubi ve Mir Hüseyin Musevi gibi reformist liderlerin açık desteğini aldığı ve seçim başarısında bunun çok büyük bir etkiye sahip olduğu bilinmektedir. Hasan Ruhani'nin bu seçimlerin ardından reformist cenaha kayacağı düşünülmekte ve bu tür konularda daha cesur adımlar atacağı beklenilmektedir.

Hasan Ruhani'nin oy potansiyelinin ekseriyetini oluşturan reformist/okumuş kesimin en büyük beklentisi ise bireysel haklar ile basın ve düşünce özgürlüğü alanlarında olacaktır. 2009 yılında Ahmedinejad'ın cumhurbaşkanlığı görevine ikinci defa seçilmesinin ardından seçimlerde hile yapıldığını düşünen kesimlerin sokaklara çıkmasında etkili olan ve “Yeşil

Hareket" olarak adlandırılan oluşumun reformist liderleri Mehdi Kerrubi ve Mir Hüseyin Musevi gibi öncü isimler altı yılı aşkın bir süredir ev hapsinde tutulmaktadır. Reformist seçmenler, seçim meydanlarında birçok defa bu isimler üzerinden sloganlar atıp, bu konudaki fikirlerini belli ederek Hasan Ruhani'den bu konuya kesin bir çözüm bulmasını istemişlerdir.

İnan'da üniversite öğrencileri, gençler ve birçok farklı kesim, sosyal medya alanındaki kısıtlamalara dair özgürlük taleplerinde bulunmaktadır. Ülkede Facebook, Twitter ve Youtube gibi kanallara normal yollardan erişim yasak olmasına rağmen bu programlara erişebilmek için çeşitli uygulamalar kullanılmaktadır. Bununla birlikte gazeteci, aktivist veya siyasi olarak tutuklu olan kişiler ile son yıllarda idam edilenlerin sayısı da bir hayli fazladır. Dolayısıyla bu konuda da hem İnan halkı hem de uluslararası çeşitli merciiler Ruhani hükümetinden etkili bir adım beklemektedir.

2.2. Dış Politikadaki Beklentiler

1979 İslam İnkılâbı'yla ile ülkedeki Şah rejimini deviren ve yerine İslami bir rejim kuran İnan, devrimi gerçekleştirmesinden bu yana dünyanın her zaman gündeminde olagelmıştır. Devrimin ilk yıllarında söylemsel olarak vurguladığı dış politika stratejisini, daha sonraki yıllarda reel politikada gerçekleştirmek adına da önemli adımlar atmıştır. Bu adımlar, devrimin temel ilkeleriyle yakından ilgili olmuş ve bu tarihten sonra da genel hatları ile uygulanan ve büyük değişimlerin görülmediği bir dış politika ajandasına dönüşmüştür.

2017 yılında gerçekleşmiş olan cumhurbaşkanlığı seçimlerinin ardından merak konusu olan İnan dış politikasının süreklilik stratejisinin devam ettireceğini söyleyebiliriz. İnan İslam Cumhuriyeti'nde iç politikanın aksine dış politikada kendisine daha geniş bir hareket alanı bulabilen hükümetlerin, devrimin ilkeleri ve İnan'ın güvenlik kaygıları ile yakından ilgili olan her zamanki pragmatik dış politikasından bağımsız bir şekilde hareket edecekleri söylenemez. Ancak belirttiğimiz gibi iç politikaya yönelik uygulanmak istenen siyasi manevralara nazaran cumhurbaşkanı ve ekibi dış politikada daha etkin bir inisiyatifte sahiptir. Bunu Ahmedinejad ve Hasan Ruhani'nin ilk dönemlerinde somut bir şekilde görebilmek mümkündür.

Ahmedinejad döneminde kendisinin ve hükümetinin temsil ettiği ve "şahinler kanadı" olarak bilinen muhafazakâr cenahın ideolojisi, siyasi görüşü gerek iç politikada gerekse dış politikada belirleyici derecede etkili olmuştur. Bu dönemde, özellikle dış politikada başta ABD ve İsrail olmak üzere Batı ile sürekli taarruzvari bir söylem hâkim kılınmıştır. Ahmedinejad, halefine sekiz yıllık görev süresindeki bu sert söylemlerin yarattığı katı bir dış politika mirası bırakmış ve selefi dönemindeki bu siyasi yanlışlar silsilesi Hasan Ruhani'nin her zaman eleştirdiği bir durum olmuştur. Daha pozitif ve ılımlı siyasi argümanlarla diplomasinin aktif bir şekilde kullanılması gerektiği

görüşü de yine Hasan Ruhani döneminin hâkim olan dış politika stratejisi olarak değerlendirilmektedir.

Ruhani, dış politikadaki bu söylemlerini cumhurbaşkanlığının ilk döneminde, özellikle Dışışleri Bakanı Cevad Zarif ile birlikte selefi olan Ahmedinejad dönemi dış politika çizgisini farklı bir noktaya getirmiş ve bu durum İran halkının nezdinde olumlu bir karşılık bulmuştur. Gerçekleştirmiş olduğu bu farklı ve ılımlı dış politika adımları karşılığında, aslında bir önceki dönemde vermiş olduğu vaatlerinden çok farklı olmayan beyanları (özellikle dış politikadaki vaatleri) sayesinde İran halkının teveccühünü kazanarak tekrar ve bu defa daha yüksek bir oy oranı ile desteklenmiştir.

Hasan Ruhani'nin şimdiye kadar dış politikada yürüttüğü ve bundan sonra da yürütmek istediği siyasete değindikten sonra İran dış politikasında bir önceki döneme binaen önümüzdeki dört yıl içerisinde muhtemel beklentiler nelerdir? Ruhani Hükümeti'nin bu dış politika hamlelerinin başta Ortadoğu siyaseti olmak üzere İran adına dünyaya yansımaları ne şekilde olacaktır? Bu sorulara cevap aramak faydalı olacaktır.

İran İşlam Cumhuriyeti'nin dış politikasının gündeminde hâlihazırda bulunan birkaç önemli konu mevcuttur. Öncelikle iktisadi anlamda refah düzeyinin arttırılması için İran'a uygulanan ekonomik ambargoların kaldırılması adına Birleşmiş Milletler'in beş daimi üyesi ve Almanya (P5+1) ile yürütölen nükleer müzakerelere devam edileceği beklenilmektedir. İran halkının bu konudaki beklentilerinin karşılanamadığı ve muhafazakâr cenahın mevcut eleştirileri düşünöldüğünde, Ruhani ve ekibinin bu mevzuda özel bir siyaset izleyeceği düşünölmektedir. Bu konudaki olumlu beklentilerin boş olmadığını, Ruhani'nin seçim çalışmalarındaki birçok beyanı da güçlü bir şekilde teyit etmektedir. Ancak bu sorunda İran'ı zor bir diplomasi trafiğinin beklediği de aşikârdır.

ABD'nin yeni seçilen devlet başkanı Donald Trump'ın başkanlık seçimleri sürecinde İran ile yapılan anlaşmayı yok sayacağına dair açıklamalarına binaen İran dini lideri Ali Hamaney'in ve rejimin omurgasını oluşturan Devrim Muhafızları Ordusu'nun yaptığı karşıt açıklamalar da Ruhani ve ekibinin bu hususta atacağı adımlarda daha dikkatli olması gerektiğinin bir işareti olarak değerlendirilebilir. Görüşmelerin yapıldığı dönemlerde Devrim Muhafızları Ordusu'nun gerçekleştirdiği füze denemeleriyle ABD'li denizcilerin gözaltına alınması gibi olaylar da rejimin ana dinamiklerinin bu anlaşmaya çok sıcak bakmadığını göstermekte ve Ruhani'nin dışarıda çok daha sıkı bir diplomasi hamlesi yaparken içeride de ince bir siyaset izlemesi gerektiğini göstermektedir. Ancak yapılan anlaşmanın sadece ABD ile imzalanmadığı ve müzakerelerin diğer ölkelerle de yürütöldüğü hesaba katıldığında, ABD'nin bu anlaşmadan keyfi bir şekilde vazgeçemeyeceği, fakat yaptırımlar konusunda İran'ı köşeye sıkıştırmaya çalışacağı öngörölebilir.

İnan'ın dış politika ajandasındaki önemli olan bir diğeri konu ise; bölge ülkelerinde yaşanan iç karışıklıklardır. Bilindiği üzere İnan, Suriye Savaşı'nın ilk anından itibaren Batı ülkeleri ve Suudi Arabistan'a karşı Beşar Esad'ı desteklemekte, Yemen'de ise yine Suudi Arabistan'a karşı Husilere yardım etmektedir. Bu iki bölge ülkesinin haricince İnan, Lübnan ve Bahreyn gibi ülkelerde de Suudi Arabistan'ın desteklediği güçlerin karşısında yeni güçlerin oluşmasını desteklemiş ve Arabistan ile aralarında devam eden vekâlet savaşlarının alanını genişletmiştir.

İnan ile Suudi Arabistan arasında devam eden karşılıklı taarruz siyaseti Ortadoğu ve Körfez'i de ciddi şekilde etkilemektedir. Yine, Suudi Arabistan ile ABD arasında imzalanan tüm zamanların en büyük silah anlaşmasının da bölgenin geleceğini ve İnan dış politikasının seyrini etkileyeceği düşünülmektedir. Bununla birlikte, Suudi Arabistan'ın yaklaşık 400 milyar dolar silah almasına karşılık Hasan Ruhani'nin; "Onlar silah satın alırlar biz ise üretiriz" açıklaması, ikinci döneminde İnan'ın bölge politikaları hakkında öngöründe bulunmak adına önemli bir açıklama olarak değerlendirilebilir.

Kısacası, Ruhani'nin ikinci döneminde dış politikada özellikle Batı ile aktif bir diplomasi dilinin kullanılacağı ve bu suretle hem ekonomik hem de dış politik imaj olarak İnan'ın yumuşak yüzünün ön plana çıkarılacağı; ABD olmasa da Avrupa ülkeleriyle, özellikle de Almanya ve Fransa ile ekonomik anlamda önemli adımlar atılabileceği öngörülmektedir. İnan için geleneksel müttefikler olarak değerlendirilebilecek Çin ve Rusya gibi ülkelerle olan ilişkiler de olumlu bir seyrinde devam ettirilecektir. İnan, Ortadoğu bölgesindeki olayları kendi iç güvenliğiyle yakından ilgili gördüğü için İnan'ın hâlihazırda devam eden pragmatik politikalarının devam edeceği ve bu politikalarda herhangi bir değişikliğin olmayacağı öngörülebilir. Özellikle ABD ve İsrail karşıtlığı ile Ortadoğu bölgesinde uygulanan politikalar müesses nizam tarafından "kırmızı çizgi" olarak görüldüğü için bu konularda Ruhani'nin çok fazla hareket alanının olmayacağı rahatlıkla ifade edilebilir.

SONUÇ

Hem iç politikada hem de dış politikada açılımlar yapmak zorunda olan Hasan Ruhani ülke içindeki statükonun temsilcisi olan müesses nizam ile zorlu bir güç mücadelesine girecektir. Hasan Ruhani ekonomik yönden; dış yatırımların ülkeye çekilmesi, özelleştirmeler ile İran bürokrasisi ve ekonomisindeki hantallığın giderilmesi, Nükleer Anlaşma'yla bağlantılı olan projelerin gerçekleştirilmesi, yeni istihdam alanlarının oluşturulması ve işsizliğin düşürülmesi gibi zorlu temel problemlerle uğraşacaktır. Bununla birlikte iç politikada da kendisini ve Hükümeti'ni zorlayacak, çok dikkatli davranmasını gerektirecek önemli adımlar olacaktır. Bunların başında da; etnik ve mezhepsel grupların taleplerine karşılık vermek, ev hapsinde bulunan öncü reformist isimler Mir Hüseyin Musevi ve Mehdi Kerrubi gibi isimlerle ilgili seçmenlerin taleplerini karşılamak, sosyal medya, basın ve kişisel özgürlükler gibi hassas konular gelmektedir.

Bunun yanı sıra iç politikadaki birçok sorunu çözenin dış politikadaki gelişmelere bağlı olduğuna değinen Hasan Ruhani'nin önünde; ABD ile arapsaçına dönen ve iç siyasette de birçok muhalifi bulunan bir Nükleer Anlaşma, Suudi Arabistan ile verilen vekâlet savaşları, Ortadoğu'daki ülkelerle gerilen ilişkiler ve dış dünya ile onarılması/geliştirilmesi gereken ilişkiler ağı bulunmaktadır. Bu nedenlerle Ruhani'nin eş zamanlı yürütmek zorunda kalacağı iç ve dış politika açılımlarının kendisini çok zorlayacağı ve bu konularda dini lider Ali Hamaney ve DMO ile birçok kez karşı karşıya geleceği aşikârdır. Ülkede müesses nizamın gücü ve etkisi düşünüldüğünde hiç şüphesiz Hasan Ruhani ve ekibini önümüzdeki dört yılda sancılı ve yorucu bir iç ve dış politika mesaisinin bekleyeceğini söylemek yanlış olmayacaktır.

Hasan Ruhani'nin ¼n¼m¼zdeki bu d¼rt yıllık performansı ise hem kendi siyasi kariyeri hem de reformist siyasetin geleceği açısından son derece b¼y¼k bir ¼neme sahiptir. Aksi takdirde Hasan Ruhani; verdiği vaatleri yerine getiremeyen pop¼list bir siyasetęi olmaktan, reformist siyaset ise seçmenler için tercih edilebilir bir ę¼z¼m olmaktan ęıkacaktır.

KAYNAKÇA

AFACAN Serhan, “İran’da Cumhurbaşkanlığı Seçimleri ve Anayasayı Korumacılar Konseyi”, *İram Center*, 10 Şubat 2017, <https://iramcenter.org/iran-da-cumhurbaşkanlığı-secimleri-ve-anayasayı-koruyucular-konseyi/>, (Erişim Tarihi: 23/04/2017).

DIGARD Jean Pierre vd., *İran Der Kharn-i Bistom/20. Yüzyılda İran* (çev. Abdulreza Huşeng Mehdi), Elborz Yayınları, Tehran Şemsi 1377/Miladi 1998.

ERVAND Abrahamian, *Modern İran Tarihi*, (çev. Dilek Şendil), Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul 2008.

GÜNDOĞAN Ünal, *İran ve Ortadoğu*, 1. Baskı, Adres Yayınları, Ankara 2010,

İŞILAK Halil, “Merci-İ Taklid-Velâyet-İ Fakîh Anlayışı ve Irak Şiîliğinde Mercî-İ Taklidlerin Velâyet-İ Fakîh Anlayışına Bakışı”, *International Journal of Science Culture and Sport*, Özel Sayı: 3, 2015.

İran İslam Cumhuriyeti Anayasası; 5, 57, 107, 109, 110. Maddeler.

İŞCAN Mehmet Zeki, “İmamiye Şiasında Politik Bir Teori Olarak İmametin İmkânı”, *EKEV Akademisi Dergisi*, Yıl: 6, Sayı: 10, 2002, s. 73-94.

KOÇ Mehmet, “İran Cumhurbaşkanlığı Seçimleri ve İslam Devrimi Güçleri Halk Cephesi”, <https://www.iramcenter.org/gundem/gorus/iran-cumhurbaşkanlığı-secimleri-islam-devrimi-halk-gucleri-cephesi/>, (Erişim Tarihi: 24/04/2017).

PİŞGER Omid, "Tarif-i Velayet-i Fakih Ez Nazer-e Makam-i Muazzam-i Rehberi/Rehberlik Makamına Göre Velayet-i Fakih'in Tarifi", Tebyan, <https://goo.gl/SWjvw5>, (Erişim Tarihi: 19/04/2017).

Tebyin Stratejik Araştırmalar Merkezi (تبیین راهبردی اندیشکده), *İran İslam Cumhuriyeti'ndeki Siyasal Hareketleri Tanıma Kılavuzu*, 2. Baskı, Tahran 2012.

YEĞİN Abdullah, "İran Siyasetini Anlama Kılavuzu", 1. Baskı, *SETA Rapor*, Ankara 2013.

İnternet Kaynakları

"Ahmedinejad: Sadece Bekayi'yi Himayet etmek için Kayıt Yaptırdım", *Mehr Haber Ajansı*, <https://goo.gl/IsY3dk>, (Erişim Tarihi:21/04/2017).

"Anayasa Koruyucular Konseyi Cumhurbaşkanlığı Seçimleri İçin 6 Adaya Onay Verdi", *Namayende Haber Ajansı*, <https://goo.gl/ypt1fW>, (Erişim Tarihi:23/04/2017).

"Aşina-yi ba Şura-yi Negahban/Anayasa Koruyucular Konseyi'ni Tanımak", *Anayasa Koruyucular Konseyi Resmi İnternet Sitesi*, <https://goo.gl/C5v8Ok>, (Erişim Tarihi: 20/04/2017).

"Biyografi", *Muhammed Bager Galibaf'ın Resmi İnternet Sitesi*, <http://ghalibaf.ir/page/biography>, (Erişim Tarihi: 23/04/2017).

"Cumhurbaşkanlığı Seçimleri ile İlgili En Son Anket Sonuçları", *Aftab News*, <https://goo.gl/jSxtPv>, (Erişim Tarihi: 01/05/2017).

"Cumhurbaşkanlığı Seçimlerinde Kimler Aday Olabilir?", *Tasnim Haber Ajansı*, <http://tn.ai/1379167>, (Erişim Tarihi: 23/04/2017).

"Cumhurbaşkanlığı Seçimlerine Kayıt Bütün Herkes için Açıktır", *BBC Farsi*, <http://www.bbc.com/persian/iran-features-39613902>, (Erişim Tarihi: 21/04/2017).

"Doktor Hasan Ruhani'nin Hayatı", *Hasan Ruhani'nin Resmi İnternet Sayfası*, <http://rouhani.ir/zendeginame.php#samples/docs/1>, (Erişim Tarihi: 23/04/2017).

"Hasan Ruhani kimdir?", *Hassan Rouhani*, <http://hassan-rouhani.info/index.php/hassan-fereydoon-rouhani>, (Erişim Tarihi: 23/04/2017).

"Hasan Ruhani'nin Biyografisi", *Hemşehri Online*, <http://hamshahrionline.ir/details/85337/Iran/politics>, (Erişim Tarihi: 23/04/2017).

"Hayat Hikayesi", *Seyyid İbrahim Reisi'nin Resmi İnternet Sayfası*, <http://raisi.ir/page/biography>, (Erişim Tarihi: 23/04/2017).

“İmam Humeyni Ez Veladet Ta Rehlet/İmam Humeyni'nin Doğumundan Ölümüne”, *Ayetullah Ali Hamaney'in Kişisel İnternet Sayfası*, <http://farsi.khamenei.ir/FA/Imam/index.jsp>, (Erişim Tarihi: 18/04/2017).

“İnkılap Rehberi'nin Ahmedinejad'a Aday Olmaması Yönünde Önemli Tavsiyeleri”, *Tasnim Haber Ajansı*, <http://tn.ai/1196324>, (Erişim Tarihi:21/04/2017).

“İran İslam Cumhuriyeti'nin Şekillenmesi”, *İmam Humeyni'nin Resmi İnternet Sayfası*, <https://goo.gl/iIsGtH>, (Erişim Tarihi: 19/04/2017).

“İran'da Cumhurbaşkanı Adaylarının Siyaset ve Programları”, *Tasnim Haber Ajansı*, <http://tn.ai/1394253>, (Erişim Tarihi: 01/05/2017).

“İshak Cihagiri'nin Biyografisi”, *Hemşehri Online*, <http://hamshahrionline.ir/details/225966>, (Erişim Tarihi: 23/04/2017).

“Mir Selim Seçim Çalışmalarına Başladı”, *ISNA Haber Ajansı*, <http://www.isna.ir/news/96020200711/>, (Erişim Tarihi: 23/04/2017).

“Muhammed Bager Galibaf”, *Tasnim Haber Ajansı*, <https://goo.gl/VXpGXH>, (Erişim Tarihi: 23/04/2017).

“Mustafa Mir Selim 1396(2017) Seçimleri İçin Koalisyon Partisi'nin Nihai Adayı Oldu”, *Tasnim Haber Ajansı*, <http://tn.ai/1282401>, (Erişim Tarihi: 23/04/2017).

“Nezam-e Emamet ve Velayet-i Fakih Berterin Nezam Est/İmamet Nizamı ve Velayet-i Fakih En İyi Nizamdır”, *Velayat Faqih*, <https://goo.gl/m1OnQU>, (Erişim Tarihi: 19/04/2017).

“Seyyid Mustafa Haşimi Teba'nın Biyografisi”, *Tasnim Haber Ajansı*, <https://goo.gl/C2YjKi>, (Erişim Tarihi: 23/04/2017).

“Velayet-i Fakih Ez Didgah-i İmam Humeyni/ İmam Humeyni'nin Bakış Açısından Velayet-i Fakih”, *Hawzah*, <http://www.hawzah.net/fa/Article/View/4583>, (Erişim Tarihi: 19/04/2017).

“Vezife ve İhtiyarat-i Şura-yi Negahban der Nezam-e Cumhuri-ye İslami/ İslam Cumhuriyeti Düzeninde Anayasa Koruyucular Konseyi'nin Görev ve Yetkileri”, *Fars Haber Ajansı*, <http://www.farsnews.com/newstext.php?nn=13940531001188>, (Erişim tarihi:20/04/2017).

Abdullah SAYIN

1990 Malatya doğumlu olan Abdullah SAYIN, 2013 yılında Kafkas Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü'nden iyi derece ile mezun olmuştur. Aynı yıl Gazi Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı - Ortadoğu ve Afrika Çalışmaları Bilim Dalında Yüksek Lisans programına kabul edilmiştir. Şu an bu bölümde “Şah Dönemi İran'ın Ortadoğu Politikası” başlığı ile Yüksek Lisans tezi hazırlamaktadır. 2015 yılında İran-Qazvin Uluslararası İmam Humeyni Üniversitesi'nde başladığı Farsça dil eğitimini iyi bir derece ile tamamladıktan sonra 2016 yılında Tahran Üniversitesi – Siyaset Bilimi alanında ikinci bir yüksek lisans eğitimine başlamıştır. Daha önce çeşitli internet sitelerinde muhtelif alanlarda yazıları yayınlanan ve çeşitli sivil toplum kuruluşları ile araştırma merkezlerinde asistanlık görevi yapan Abdullah Sayın, iyi derecede Farsça ve orta düzeyde İngilizce bilmektedir.

Bünyamin TANGÜNER

1990 Elazığ doğumlu olan Bünyamin TANGÜNER, 2014 yılında Sakarya Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümünden mezun olmuştur. 2015 yılında İran-Qazvin Uluslararası İmam Humeyni Üniversitesi'nde Farsça Dil Eğitimi'ni iyi bir derece ile tamamlamıştır. 2016 yılında Tahran Üniversitesi Hukuk ve Siyasal Bilimler Fakültesi Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı'nda yüksek lisans eğitimine başlamıştır. Ayrıca 2013 yılında İngilizcesini geliştirmek amacıyla 4 ay New York'ta bulunmuştur. İyi derecede Farsça ve İngilizce bilmektedir.

Mehmet ÜZÜM

1988 Gaziantep doğumlu olan Mehmet ÜZÜM, 2014 yılında Sakarya Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü'nden iyi bir derece ile mezun olmuştur. 2015 yılında İran-Qazvin Uluslararası İmam Humeyni Üniversitesi'nde başladığı Farsça Dil Eğitimi'ni iyi bir derece ile tamamlamıştır. 2016 yılında Tahran Üniversitesi Hukuk ve Siyasal Bilimler Fakültesi Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalında yüksek lisans eğitimine başlamıştır. Ayrıca, 2016 yılında temel Almanca eğitimi almak amacıyla 3 ay Hamburg da bulunmuştur. İyi derecede Farsça ve orta derecede İngilizce ve Almanca bilmektedir.

